

ANLAŞMALI BOŞANMA BİR ÇEKİŞMESİZ YARGI İŞİ MİDİR?

Is a Consensual Divorce a Matter of Law Without Dispute?

Araştırma Görevlisi Aybüke BASIM*

Öz: Çekişmesiz yargı, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 382-388. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen anlaşmalı boşanma ise, HMK m. 382/2'de sayılan çekişmesiz yargı işleri içerisinde yer almamaktadır. Ancak bu durum, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı bakımından değerlendirilmesine engel değildir. Nitekim HMK m. 382/1'de sayılan çekişmesiz yargı ölçütlerinden birine veya birkaçına giren işler de çekişmesiz yargı işi sayılmaktadır.

Bu çerçevede, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olup olmadığı sorusu cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Bu bakımdan öncelikle, çekişmesiz yargı ve anlaşmalı boşanma kavramları incelenecektir. Daha sonra, anlaşmalı boşanma, gerek çekişmesiz yargı işi gerek çekişmeli yargı (dava) olarak ele alınacak ve bu hususta doktrindeki görüşlere ve belli Yargıtay kararlarına yer verilecektir. Nihayetinde, konuya ilişkin görüş ve önerilerimizi ortaya koymak suretiyle maddi hukuk ve usul hukuku sorunlarının iç içe geçtiği bu mesele açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çekişmesiz yargı, çekişmeli yargı, dava, anlaşmalı boşanma.

Abstract: Non-contentious jurisdiction is regulated between Articles 382 and 388 of the Code of Civil Procedure. The contractual divorce regulated in paragraph 3 of Article 166 of the Turkish Civil Code is not included in the uncontested judicial affairs listed in Article 382/2 of the Code of Civil Procedure. However, this does not prevent the uncontested divorce from being evaluated in terms of uncontested jurisdiction. As a matter of fact, the works falling within one or more of the non-contentious judicial criteria listed in Article 382/1 of the Code of Civil Procedure are also considered as non-contentious judicial work.

In this context, the question of whether a consensual divorce is a judicial matter without dispute will be tried to be answered. In this respect, first of all, the concepts of non-contested jurisdiction and uncontested divorce will be examined. Later, the contracted divorce will be handled as both non-contested judicial work and contested jurisdiction (lawsuit), and the opinions in the doctrine and certain decisions of the Supreme Court will be included in this regard. Finally, by presenting our opinions and suggestions on the subject, this issue, in which the problems of substantive law and procedural law are intertwined, will be tried to be clarified.

Keywords: Uncontested jurisdiction, contentious jurisdiction, lawsuit, uncontested divorce.

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı, aybuke@baskent.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9251-0395

Makale Geliş Tarihi: 10.08.2022, Makale Kabul Tarihi: 18.11.2022

DOI: 10.57083/adaletdergisi.1217859

GİRİŞ

Medeni yargının bir alt türünü oluşturan çekişmesiz yargı, başlı başına bir kısım olarak, ilk kez 6100 sayılı HMK'nun 382. ila 388. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Çekişmesiz yargı kapsamına giren işlerin belirlenmesi bakımından, HMK'nun 382. maddesi önem taşımaktadır.

HMK m. 382/2'de belli çekişmesiz yargı işleri sayılmıştır. Ancak bu sayım içerisinde yer almayan işlerin de çekişmesiz yargı kapsamında değerlendirilebilmesi mümkündür. Bu durum, anılan düzenlemedeki sayımın örnek niteliğinde olması ve çekişmesiz yargıya ilişkin belli ölçütlerin varlığı sayesinde söz konusudur. Daha açık bir ifadeyle, HMK'nda açıkça çekişmesiz yargı işi olarak sayılmamakla birlikte, 382. maddenin 1. fıkrasında düzenlenen ölçütlerden birine veya birkaçına giren işler de çekişmesiz yargı işidir.

Anlaşmalı boşanma, TMK'nun 166. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiş olup; HMK'nun 382/2. maddesindeki sayımın içerisinde yer almamaktadır. Ancak bu durum, çalışmamızın da başlığını oluşturan "*Anlaşmalı Boşanma Bir Çekişmesiz Yargı İşi Midir?*" sorusunun cevaplandırılmasına engel teşkil etmemektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere, bu sorunun cevaplandırılmasında öncelikle HMK m. 382/1'de yer alan ölçütler yol gösterici olacaktır.

Anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olup olmadığının incelenmesinde herhangi bir engel bulunmamasının yanı sıra bu konunun hangi amaçlarla incelendiğinin de ortaya konulması gerekmektedir.

Genel boşanma sebeplerinden birini teşkil eden anlaşmalı boşanmanın, mahiyeti itibari ile teknik anlamda boşanma kavramından ayrı tutulması gerektiği açıktır. Anlaşmalı boşanmada, eşlerin evlilik birliğini sona erdirmeye iradeleri daha ön planda olup; eşler, belli şartların varlığı halinde oldukça kısa sürede, esnek ve mümkün olduğu kadar az giderle boşanabilmektedirler. Dolayısıyla anlaşmalı boşanmanın, eşler, çocuklar ve diğer ilgililer bakımından psikolojik bir boyutunun da olduğu söylenebilir. Ayrıca, anlaşmalı boşanmanın eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde mümkün olabilmesi yani bir anlamda ortada "boşanma konusunda" herhangi bir çekişmenin bulunmaması, bu incelemenin yapılmasını daha da anlamlı kılmaktadır.

Bu hususlardan hareketle, konunun maddi hukuk ve usul hukukunun içe içe geçtiği bir alana ilişkin olduğu söylenebilmektedir. Nitekim sorunun cevaplandırılması ile aynı zamanda anlaşmalı boşanmada uygulanacak olan yargılama usulü, yargılama malzemesinin toplanması, kanun yolları ve kararın maddi anlamda kesin hüküm niteliği hususları da tayin edilebilecektir.

Bu çerçevede çalışmamızda ilk olarak, çekişmesiz yargı kavramı, bu kavramının çekişmeli yargı ile ilişkisi ve çekişmesiz yargı ölçütleri ortaya konulacaktır. Zira ölçütler, ne kadar açık bir şekilde ortaya

konulacak olursa, anlaşmalı boşanmanın bu ölçütlerden birine veya birkaçına girip girmediği de o kadar kolay bir şekilde tayin edilebilecektir. İkinci olarak, anlaşmalı boşanmanın içerdiği anlam ve anlaşmalı boşanmanın şartları ele alınacaktır. Son olarak, anlaşmalı boşanmanın bir çekişmesiz yargı işi olup olmadığı sorusu, konuya ilişkin görüş ve önerilerimize de yer verilerek, cevaplandırılmaya çalışılacaktır.

I. ÇEKİŞMESİZ YARGI

A. ÇEKİŞMESİZ YARGI KAVRAMI VE ÇEKİŞMELİ YARGIYLA İLİŞKİSİ

Türk hukukunda yargı örgütü, parçalı bir yapı özelliği göstermekte; yani tek bir çatı altında toplanmamaktadır.¹ Bu bakımdan, yargı yolları (çeşitleri, kolları) şeklindeki bir üst başlık altında inceleme yapılmaktadır. Yargı yolları arasında en geniş uygulama alanı olan yargı yolu ise, adli yargıdır.² Adli yargı, medeni yargı ve ceza yargısı şeklinde bir alt ayrıma tabi tutulmaktadır. İşte bu alt ayrımlardan biri olan medeni yargı, bizi çekişmeli yargı ve çekişmesiz yargı kavramlarına götürmektedir. Zira medeni yargıyla, hukuk mahkemelerinin özel hukuk alanındaki yargısal faaliyetlerinin tamamı yani özel hukuk ilişkilerinden doğan dava ve işler kastedilmektedir.³

Yargısal faaliyet kavramına, sadece hukuka aykırılık iddialarının veya uyuşmazlıkların belli usullerle, kesin bir şekilde karara bağlanması olarak yaklaşılmalıdır. Aksi takdirde medeni yargı, yalnızca çekişmeli yargı kavramıyla sınırlı kalmış olacaktır. Her ne kadar çekişmeli yargı, medeni yargının temelini oluştursa da; mahkemelerin, bir hukuka aykırılık iddiası içermeyen veya tipik bir uyuşmazlık çözme özelliği göstermeyen ve fakat maddi hukuk kurallarının somut olaya uygulanmasını içeren faaliyetleri de bulunmaktadır. Bu faaliyetlere dahil olan işler de çekişmesiz yargı olarak ifade edilmektedir.⁴ Özetle, çekişmesiz yargı da çekişmeli yargı gibi, yargısal bir faaliyeti içermektedir.⁵

Medeni usul hukukunun asıl inceleme konusu çekişmeli yargı olduğundan HMK’nda da ağırlıklı olarak çekişmeli yargı esas alınarak

¹ Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, Medeni Usul Hukuku, 7. Baskı, Ankara 2021a, s. 66.

² Baki Kuru, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara, 2015, s. 3.

³ Süha Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, C. I, Ankara, 2016, s. 112; Kuru, 2015, s. 3.

⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 64, 77; Mine Akkan, Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku, 15. Bası, İstanbul, 2017, s. 101; Ali Cem Budak/Varol Karaaslan, Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı, Ankara, 2018, s. 321.

⁵ Sabri Şakir Ansay, “Münazaasız (İhtilafsız) Kaza”, S. 2, Y. 1939, Adliye Ceridesi, s. 259; Akkan, s. 101.

düzenleme yapılmıştır. Çekişmesiz yargıya ilişkin usul hükümlerine, HMK'nun kabulüne kadar, TMK veya bazı ilgili diğer Kanunlarda yer verildiği görülmektedir.⁶ Çekişmesiz yargının başlı başına bir kısım olarak düzenlenmesi ise, ilk defa HMK'nun 382-388. maddeleri ile söz konusu olmuştur.

Kanun koyucu bir işin çekişmesiz yargı işi olup olmadığının belirlenebilmesi bakımından ilk olarak, belli ölçütlere yer vermiş olup; bu ölçütlerden birine veya birkaçına giren işler çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilmiştir (HMK m. 382/1).

HMK'nun 382. maddesinin 2. fıkrasında ise, belli çekişmesiz yargı işlerinin örnek niteliğinde sayıldığı görülmektedir. HMK m. 382/2 içerisinde yer alan bir iş, yukarıda sayılan ölçütlere uygun olmasa da çekişmesiz yargı işi sayılmaktadır.⁷ Çekişmesiz yargı ölçütlerinin ortaya konulmasından sonra ayrıca bir sayım yapılması, bir işin çekişmesiz yargı işi olup olmadığının belirlenmesinin belli hallerde güç olduğu düşüncesinden kaynaklanmaktadır.⁸ Ayrıca böyle bir sayım yapılmasında, çekişmesiz yargı işlerinin uygulamada tam olarak bilinmemesi ve zaman zaman bazı çekişmesiz yargı işlerinin dava gibi yürütülmesi de etkili olmuştur.⁹

Çekişmesiz yargı ölçütlerinin yol göstericiliği, HMK m. 382/2'de sayılmayan çekişmesiz yargı işleri ve dolayısıyla anlaşmalı boşanma bakımından söz konusudur. Bu nedenle, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı bağlamında değerlendirilmesinde, çekişmesiz yargı ölçütleri açıkça ortaya konulmalı ve anlaşmalı boşanmanın bu ölçütlerden birine veya birkaçına girip girmediği incelenmelidir.

B. ÇEKİŞMESİZ YARGI ÖLÇÜTLERİ

Çekişmesiz yargı ölçütleri, HMK'nun 382. maddesinin 1. fıkrasında, *“ilgililer arasında uyumsuzluk olmayan haller”, “ilgililerin, ileri sürebileceği herhangi bir hakkının bulunmadığı haller”* ve *“hakimin re'sen harekete geçtiği haller”* şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca doktrinde, çekişmesiz yargının yasal olarak düzenlemeye kavuşturulmasından önce ve hatta sonrasında, hasım yokluğu, ihtiyari olma, önleyici olma, inşai etki şeklindeki ölçütlere de yer verildiği görülmektedir.¹⁰ Özellikle de inşai etki ölçütü inceleme konumuz bakımından önem arz ettiğinden, HMK'nda

⁶ Akkan, s. 99.

⁷ Tanrıver, s. 116; Murat Atal/İbrahim Ermenek/Ersin Erdoğan, Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 590.

⁸ Tanrıver, s. 116.

⁹ Akkan, s. 102.

¹⁰ Baki Kuru, Nizasız Kaza, Ankara, 1961, s. 20 vd., 26-32; Budak/Karaaslan, s. 323-324; Aslı Aras, Çekişmesiz Yargıda Yargılama Usulü, Ankara, 2017, s. 26 vd.

düzenlenen ölçütlerden bağımsız olarak ayrı bir başlık altında incelenecektir.

1. Uyuşmazlık Yokluğu

Uyuşmazlık yokluğu ölçütüne göre, çekişmesiz yargıda uyuşmazlık söz konusu değildir ve mahkemeden talepte bulunan kişi ile uyuşmazlık içinde olan gerçek bir karşı taraf bulunmamaktadır.¹¹ Bu ölçüt, hasım yokluğu, niza yokluğu veya ihtilaf yokluğu şeklinde de adlandırılmaktadır.¹² Bu ölçüte göre çekişmesiz yargı işlerine; ergin kılınma, adın (ismin) değiştirilmesi ve mirasçılık belgesi verilmesi örnek gösterilebilir.

Esasında bu ölçüt, çekişmesiz yargı ile çekişmeli yargı arasındaki farklardan birini de ortaya koymaktadır. Zira çekişmeli yargıda bir uyuşmazlığın ve bu uyuşmazlığın süjeleri konumunda bulunan “davacı” ve “davalı” iki tarafın olduğu açıktır.¹³ Bu iki tarafın ne ifade ettiği doktrinde *Ansay* tarafından şu cümlelerle net bir şekilde ortaya konulmaktadır: “*Taraflar birbirine zıt menfaatlarını hâkim kılmak için, kendi mefaatını yürütmek ve üstün kılmak için bütün enerjileriyle çalışır ve âdeta birbirile boğuşur. Bazan da yalancı pehlivanlar gibi mücadeleye girişir ve bu mücadelede bir taraf rızasile mağlûp ve mahkûm olur*”.¹⁴

Çekişmesiz yargıda ise, bir uyuşmazlık söz konusu olmadığından taraf da bulunmamaktadır. Tarafın söz konusu olmadığı mevcut yargısal faaliyet de, olsa olsa bir çekişmesiz yargı işi veya geçici hukuki himaye yargılaması olabilir.¹⁵ Nitekim çekişmesiz yargının konusu dava değildir ve burada “iş” terimi kullanılmaktadır.¹⁶

Çekişmesiz yargıda ilgililer (alakadarlar, talepte bulunan) kavramı esas olup; mahkemenin ilgililer arasında mevcut bir uyuşmazlık hakkında karar vermesi söz konusu değildir.¹⁷ Dolayısıyla, çekişmesiz yargı işleri için, dava, hasımsız dava veya tek taraflı dava gibi terimler kullanılarak şekli tarafların oluşturulması ve bu işlerin yapay bir davaya dönüştürülmesi yanlıştır.¹⁸ Örneğin, ad ve soyadın değiştirilmesi

¹¹ Akkan, s. 102; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 78.

¹² Akkan, s. 103; Kuru, 1961, s. 16.

¹³ Tanrıver, s. 119; Akkan, s. 102; Aras, s. 27.

¹⁴ Ansay, s. 261-262.

¹⁵ Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 207.

¹⁶ Kuru, 2015, s. 91, 710.

¹⁷ Kuru, 1961, s. 16; Kuru, 2015, s. 715; Akkan, s. 102; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 78; Budak/Karaaslan, s. 332; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 588, 591.

¹⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 78; Akkan, s. 104.

taleplerinde nüfus idaresinin hasım olarak gösterilmesi bu duruma ilişkindir.¹⁹

Bu hususlardan hareketle, uyuşmazlık yokluğu ölçütü ile HMK m. 382/1'de açıkça sayılmayan ve fakat doktrinde sıklıkla karşımıza çıkan hasım yokluğu ölçütünün aynı anlama geldiği söylenebilmektedir.²⁰ Diğer bir deyişle, uyuşmazlık yokluğu, birbirleriyle uyuşmazlık içinde bulunmayan iki tarafın yokluğunu da kapsayacak şekilde anlaşılmalı ve bu yönüyle de ele alınmalıdır.

Uyuşmazlık yokluğu ölçütü, çekişmeli yargı ve çekişmesiz yargıyı birbirinden ayırt etmeye yarayan en önemli ölçüt olmakla birlikte, bunun için yeterli olmamaktadır.²¹ Nitekim bazı işler, çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilmekle birlikte, uyuşmazlık içermektedirler. Örneğin, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlığa düşülmesi halinde hakimin müdahalesinin istenmesinde (TMK m. 195) böyle bir durum söz konusudur.²²

2. Sübjektif Hakkın Yokluğu

Sübjektif hakkın yokluğu ölçütüne göre, çekişmesiz yargıya ait işlerde talepte bulunan ilgilinin her zaman özel hukuk kişilerine karşı ileri sürebileceği sübjektif bir hakkı bulunmamaktadır.²³ Bu ölçüte göre çekişmesiz yargı işi sayılan bir işin, uyuşmazlık konusu içermesinin herhangi bir önemi bulunmamaktadır.²⁴ Burada esas alınan, talepte bulunan ilgililerin özel hukuk kişilerine karşı ileri sürebilecekleri sübjektif bir haklarının bulunup bulunmadığıdır.²⁵ Örneğin, vasinin görevden alınması bu ölçüte göre çekişmesiz yargı işi sayılmaktadır.

Sübjektif hakkın yokluğu, takibi talebe bağlı çekişmesiz yargı işleri ve re'sen takip edilen çekişmesiz yargı işlerinde söz konusu olmaktadır.²⁶ Bu noktada, takibi talebe bağlı çekişmesiz yargı işleri ve re'sen takip edilen çekişmesiz yargı işleri şeklindeki ayrıma değinilmesi

¹⁹ Kuru, 1961, s. 21.

²⁰ Kuru, 1961, s. 20; Aras, s. 27.

²¹ Bir işin çekişmesiz yargı işi olup olmadığının belirlenmesinde uyuşmazlık yokluğu ölçütünden başka ölçütlerin de kullanılması bunu doğrular niteliktedir. Aynı şekilde çekişmesiz yargı ile amaçlanan hususların gerçekleştirilebilmesi için, çekişmesiz yargının içerisine çeşitli ölçütlere göre belli işler havale edilmektedir (Kuru, 1961, s. 19).

²² Kuru, 1961, s. 19; TMK'nun 195. maddesi, eserin kaleme alındığı dönemde yürürlükte olan 743 sayılı EMK'nun 161. ve 162. maddelerine karşılık gelmektedir; aynı yönde bkz. Aras, s. 26.

²³ Akkan, s. 106; Kuru, 1961, s. 32; Kuru, 2015, s. 709; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 78; Aras, s. 29.

²⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 78; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 589.

²⁵ Kuru, 1961, s. 33.

²⁶ Kuru, 1961, s. 33-34; Kuru, 2015, s. 709.

gerekmektedir. Zira bu ayırım, bir sonraki başlıkta ele alınacak olan re'sen harekete geçme ölçütü bakımından da önem taşımaktadır.

Söz konusu ayırım, çekişmesiz yargı işlerini, genel menfaatin özel menfaate üstün gelip gelmediği açısından ele almaktadır. Buna göre, bir çekişmesiz yargı işinin mahkemede görülebilmesinin ilgilinin talebine bağlı olup olmadığı belirlenmektedir.²⁷ Özel menfaatin genel menfaate üstün geldiği çekişmesiz yargı işlerinin mahkeme tarafından görülebilmesi ilgilinin talebine bağlıdır.²⁸ Genel menfaatin özel menfaate üstün geldiği hallerde bazı çekişmesiz yargı işleri ise, re'sen takip edilmektedir.²⁹ Takibi talebe bağlı çekişmesiz yargı işlerine, gaiplik kararı verilmesi talebi; re'sen takip edilen çekişmesiz yargı işlerine ise, velayetin kaldırılması örnek gösterilebilir.³⁰ Çalışma konumuz olan anlaşmalı boşanmanın ise, takibi talebe bağlı bir çekişmesiz yargı işi olduğu ileri sürülmektedir.³¹

Sübjektif hakkın yokluğu aynı zamanda, çekişmesiz yargı ile çekişmeli yargı arasındaki farklardan birine daha işaret etmektedir. Çekişmesiz yargıda, ilgilinin talebi, sübjektif bir hakkının ihlal edilmesinden kaynaklanmamakta³² veya talebi doğrultusunda karar verilen ilgiliye bir hakkın geçişi söz konusu olmamaktadır.³³ Oysa çekişmeli yargının konusunu, tarafların sübjektif hakları oluşturmaktadır.³⁴ Nitekim bir davada davacı mahkemeden, bir başkası (davalı) tarafından ihlal edilen veya tehlikeye düşürülen hakkının yani sübjektif hakkının korunmasını talep etmektedir.³⁵ Başka bir deyişle dava, objektif hukukun kişilere tanımış olduğu sübjektif haklar üzerindeki uyuşmazlıktan kaynaklanmaktadır.³⁶ Bu açıdan dava, sübjektif hakkın varlığı ile tanımlanmakta³⁷ ve sübjektif hak ile dava arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.³⁸

²⁷ Kuru, 1961, s. 150, 153.

²⁸ Kuru, 1961, s. 150.

²⁹ Kuru, 1961, s. 153.

³⁰ Kuru, 1961, s. 33, 150, 153.

³¹ Ali Cem Budak, "Prof. Dr. Baki Kuru'nun "Nizasız Kaza" İsimli Eserinden Beri Çekişmesiz Yargı Alanında Meydana Gelen Başlıca Değişiklikler", 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara, 2004, s. 282.

³² Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 589.

³³ Akkan, s. 106.

³⁴ Kuru, 2015, s. 709; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 589.

³⁵ Akkan, s. 107; Aras, s. 29.

³⁶ Kuru, 2015, s. 7.

³⁷ Bununla birlikte, menfi tespit davası gibi, bir davanın sübjektif hakka dayanmadığı haller de bulunmaktadır (Tanrıver, s. 450).

³⁸ Tanrıver, s. 449.

3. Hakimin Re'sen Harekete Geçtiği Haller

Çekişmesiz yargıda hakim, re'sen harekete geçip, işe el koymaktadır.³⁹ Çekişmeli yargıda ise, yargılama süreci davacının isteği yani dava açması ile başlamaktadır. Bu bakımdan, çekişmeli yargıda hakimin, iki taraftan birinin talebi olmaksızın bir davayı kendiliğinden inceleyip karara bağlayamaması yani tasarruf ilkesi (HMK m. 24) söz konusudur.⁴⁰

Hakimin re'sen harekete geçtiği haller ölçütü, takibi talebe bağlı çekişmesiz yargı işleri ve re'sen takip edilen çekişmesiz yargı işleri şeklindeki ayrım da açıklanabilir.⁴¹ Nitekim bu ölçüt, çekişmesiz yargının sadece re'sen takip edilen işlerini kapsamaktadır.⁴² Takibi talebe bağlı çekişmesiz yargı işlerinde ise, çekişmeli yargıdaki geniş anlamıyla olmasa da,⁴³ tasarruf ilkesinin işlerlik kazanacağı söylenebilir.⁴⁴

Re'sen takip edilen çekişmesiz yargı işlerinde mahkeme, ilgililerin talebi olmaksızın re'sen harekete geçmektedir.⁴⁵ Dolayısıyla ilgililerin başvuruları, uyarıları ve ihbarları, mahkemenin harekete geçebilmesinin bir şartı olmadığı gibi, mahkemeyi buna mecbur eden bir durum da değildir.⁴⁶ Bu halde hakim, çoğunlukla kendiliğinden öğrenemeyeceği hususlar bakımından bilgi sahibi olmaktadır.⁴⁷ Hakimin re'sen harekete geçtiği hallere, vasinin görevden alınması ve çocuklar hakkında koruma tedbirleri alınması örnek olarak gösterilebilir.⁴⁸

4. İnşai Etki

İNşai etki, HMK'nun 382. maddesinin 1. fıkrasındaki çekişmesiz yargı ölçütleri arasında sayılmamıştır. Buna rağmen inşai etkinin, bir işin çekişmesiz yargı işi sayılıp sayılmadığının tayin edilmesi bakımından diğer ölçütlerle birlikte değerlendirilmesi mümkündür.⁴⁹

³⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 78; Cenk Akil, "Vesayete İlişkin Olanlar Dışında Türk Medeni Kanununda Yer Alan Çekişmesiz Yargı İşleri", C.62, S.4, 2013, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, s. 933; Ansay, s. 260, 261; Kuru, 1961, s. 34; Kuru, 2015, s. 709; Aras, s. 29; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 589.

⁴⁰ Kuru, 1961, s. 34; Kuru, 2015, s. 710; Akil, s. 934; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 79; Aras, s. 29.

⁴¹ Akkan, s. 107.

⁴² Kuru, 1961, s. 34, dn. 88.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Kuru, 1961, s. 150-151.

⁴⁴ Kuru, 1961, s. 150.

⁴⁵ Akkan, s. 107; Kuru, 1961, s. 34.

⁴⁶ Ansay, s. 261; Kuru, 1961, s. 154; Kuru, 2015, s. 718; Akkan, s. 107.

⁴⁷ Kuru, 1961, s. 154; Kuru, 2015, s. 718; Akkan, s. 107.

⁴⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 78-79; Kuru, 1961, s. 34; Akkan, s. 107; Aras, 29-30.

⁴⁹ Aras, s. 30.

Nitekim çekişmeli yargı, mevcut hakların tespiti ve muhafazasına ilişkin olmakla birlikte; çekişmesiz yargı, yeni hukuki ilişkilerin kurulması, değiştirilmesi ve kaldırılmasına yani inşai etkiye ilişkin olmaktadır.⁵⁰ Ancak, çekişmeli yargı ve çekişmesiz yargı arasında inşai etki bağlamında ortaya konulan bu fark, her durumda geçerli olmamaktadır.⁵¹ Örneğin, tipik bir çekişmesiz yargı işi olan mirasçılık belgesi verilmesinde, mevcut hakların tespiti ve korunmasına çalışılmaktadır.⁵² Aynı şekilde inşai etkinin, sadece çekişmesiz yargı işlerine özgü bir nitelik olmadığı; çekişmeli yargıda da –örneğin inşai davalarda- birtakım inşai kararlar verildiği görülmektedir.⁵³

II. ANLAŞMALI BOŞANMA

A. GENEL OLARAK

Boşanmanın gerçekleştirilmesi konusunda, çeşitli hukuk sistemlerinde belli görüşlere yer verilmiştir.⁵⁴ Türk hukukunda boşanma sebepleri TMK’nda sınırlı olarak düzenlenmiştir ve boşanma, hakimin hükmüyle gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, boşanma, sebebe ve hakimin hükmüne dayanmaktadır.⁵⁵ Aynı husus anlaşmalı boşanma bakımından da söz konusudur. Bu nedenle anlaşmalı boşanmanın, boşanma sebepleri arasındaki yerinin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Boşanma sebepleri, özel boşanma sebepleri (TMK m. 161-165) ve genel boşanma sebepleri (TMK m. 166) olmak üzere iki başlık altında incelenebilir. Anlaşma boşanma, “*eşlerin boşanma hususunda anlaşmaları*” şeklinde ifade edilebilecek genel boşanma sebebinin somutlanmış hali olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anlaşmalı boşanma, 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi’nin (EMK) 1926 yılında yürürlüğe giren ilk halinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bu kurumun gerekliliği hakkındaki tartışmalar, EMK’nun yürürlüğe girmesinden kısa bir süre sonra söz konusu olmuş ve anılan değişikliğin yapılmasına kadar devam etmiştir.⁵⁶

⁵⁰ Ansay, s. 259; Kuru, 1961, s. 29-30; Aras, s. 30; Budak/Karaaslan, s. 323.

⁵¹ Ansay, s. 259; Aras, s. 30; Akil, s. 935.

⁵² Ansay, s. 259. Kuru, 1961, s. 30; Aras, s. 30.

⁵³ Kuru, 1961 s. 30.

⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Turgut Akıntürk/Derya Ateş, Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku, C. 2, 23. Baskı, İstanbul, 2021, s. 235 vd.

⁵⁵ Akıntürk/Ateş, s. 243.

⁵⁶ Anlaşmalı boşanmanın Türk hukukuna girmesi sürecinde söz konusu olan tartışmalar bakımından ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal T. Gürsoy, “Eşlerin Anlaşması Suretiyle Boşanma”, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı Cilt II, Ankara, 1977, s. 151 vd.; Nevzat Özdemir, Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul, 2003, s. 17 vd.

Anlaşmalı boşanmanın Türk hukukuna girişi, EMK'nun boşanma sebeplerine ilişkin 134. maddesinde 3444 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle söz konusu olmuştur. Bu değişiklik, 4721 sayılı TMK'nda da aynen benimsenmiştir. Böylelikle anlaşmalı boşanma, TMK'nun "Evlilik Birliğinin Sarsılması" başlıklı 166. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir.

Anlaşmalı boşanmanın Kanunla düzenlenmesi, belli şartların gerçekleşmesi halinde eşlere, daha kolay ve kısa sürede evlilik birliğini sona erdirmeye olanaklarının sağlanması bakımından önem taşır.⁵⁷ Böylelikle, eşlerin bireysel iradeleri korunarak evlilik hususunda tasarrufta bulunabilmeleri mümkündür⁵⁸.

Bu hususlardan hareketle, anlaşmalı boşanmanın genel olarak şu şekilde tanımlanabilir: Anlaşmalı boşanma, ortak hayatı devam ettirme konusunda ruh ve inançlarını tamamen yitiren, buna samimiyetle inanan ve bu sebeple de boşanmak isteyen eşlerin hukuk dışı yollara başvurmasının önüne geçmek suretiyle⁵⁹ belli şartlar halinde, daha kısa sürede, daha esnek ve mümkün olduğu kadar az giderle boşanmasına hükmedilmesini sağlayan bir yoldur.

B. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ŞARTLARI

Anlaşmalı boşanma, Türk Hukukunda boşanma bakımından irade ilkesini beraberinde getirmiştir. İrade ilkesi, eşlerin ortak iradelerinin sonucu olan evlilik birliğinin yine eşlerin iradeleriyle sona erdirilmesi esasına dayanmaktadır.⁶⁰ Ancak bu ilke, anlaşmalı boşanmanın şartlarıyla birlikte yorumlanmalıdır.⁶¹ Başka bir deyişle eşlerin sırf anlaşmış olması, kendiliğinden boşanma sonucunu sağlamamakta⁶² boşanma kararının verilmesi için bir sebep oluşturmaktadır.⁶³

⁵⁷ Nurten Yetik, Boşanma Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, 2. Baskı, Ankara, 2005, s. 161; Ahmet M. Kılıçoğlu, Aile Hukuku, Ankara, 2015, s. 114; Bilge Öztan, Aile Hukuku, 6. Bası, Ankara 2015, s. 692; Namık Yalçınkaya/Şakir Kaleli, Boşanma Hukuku, Ankara 1987, s. 2055. Bununla birlikte, anlaşmalı boşanmada eşlerin rasyonel amaç dışında boşanma talebinde buldukları sosyolojik bir vakıa olarak bilinmektedir (Mehmet Akif Tutumlu, Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku, C. I-II, 2. Baskı, Ankara, 2009, s. 157).

⁵⁸ Bununla birlikte, ailenin selameti ve devamlılığı aynı zamanda bir toplum meselesi olduğundan eşlerin tasarruf yetkileri toplum fayda ve gerçekleriyle sınırlıdır (Gürsoy, s. 161).

⁵⁹ Akıntürk/Ateş, s. 269. Aynı yönde bkz. Gürsoy, s. 161.

⁶⁰ Akıntürk/Ateş, s. 240-241.

⁶¹ Anlaşmalı boşanma ile kısmen irade ilkesi ve kısmen evlilik birliğinin sarsılması ilkesine yer verildiği görülmektedir (Ömer Uğur Gençcan, Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku, Ankara, 2013, s. 687).

⁶² Gürsoy, s. 161.

⁶³ Mustafa Dural/Tufan Öğüz/Mustafa Alper Gümüş, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 11. Bası, İstanbul, 2016, s. 120.

Dolayısıyla, eşlere anlaşmalı boşanma imkanı verilirken bazı şartların da aranmasına ihtiyaç vardır. Aynı şekilde Yargıtay'ın, bu şartlardan herhangi birinin gerçekleşmemesi halinde incelemenin TMK'nun 166. maddesinin 1., 2. ve 4. fıkralarına göre yapılacağına ilişkin kararları da bulunmaktadır.⁶⁴

Aşağıda incelenecek olan bu şartlar, kamu düzenini ilgilendirdiğinden hakimın kendiliğinden araştırması zorunludur.⁶⁵ Bununla birlikte, araştırmanın kapsamına evlilik birliğinin sarsılıp sarsılmadığı ve ortak hayatın devamının eşlerden beklenip beklenemeyeceği hususları girmemektedir. Anlaşmalı boşanmada eşlerin kusurlu olup olmadıkları incelenmez.⁶⁶

1. Evlilik Birliğinin En Az Bir Yıl Sürmüş Olması

Kanun tarafından aranan ilk şart olan bir yıllık süre, anlaşmalı boşanma için söz konusudur. Dolayısıyla, evliliğin üzerinden bir yıl geçmediği takdirde boşanmanın hiçbir şekilde mümkün olmayacağı sonucu çıkarılmamalıdır. Bu halde, eşlerin gerek özel boşanma sebeplerine gerek TMK'nun 166/1-2 hükmüne dayanabilmeleri mümkündür.⁶⁷

Bir yıllık süre, TMK m. 142 uyarınca gerçekleştirilen evlenme akdinin yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlar.⁶⁸ Bir yıllık süre, eşlerin birbirlerini iyice tanımaları, herhangi bir olay nedeniyle duygusallığa kapılıp acele etmemeleri, fevri davranmamaları, kararlarını gözden geçirebilmeleri; başka bir ifadeyle, daha sağlıklı düşünebilmelerini sağlamak amacıyla getirilmiştir.⁶⁹

Bir yıllık süre dolmadan anlaşmalı boşanmaya başvurulması halinde hakim, anlaşmalı boşanma talebini usulden reddetmelidir.⁷⁰

⁶⁴ Yargıtay 2. HD, E: 5660, K: 6602, T: 05.05.2003; Yargıtay 2. HD, E: 11584, K: 12817, T: 06.10.2003; Ali İhsan Özüğür, Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, 3. Baskı, Ankara, 2008, s. 469.

⁶⁵ Öztan, 2015, s. 696.

⁶⁶ Özdemir, s. 114; Öztan, 2015, s. 692, 693. Kusurun, anlaşmalı boşanmada önemli bir rolü olmadığı; ancak, boşanmanın sonuçları yönünden bir değeri olduğuna ilişkin ayrıca bkz. Gürsoy, s. 159.

⁶⁷ Kılıçoğlu, 2015, s. 141.

⁶⁸ Akıntürk/Ateş, s. 270; Özdemir, s. 124.

⁶⁹ İzzet Doğan, "Anlaşmalı Boşanma", C. 81, S. 5, Y. 2007, İstanbul Barosu Dergisi, s. 1934-1935; Akıntürk/Ateş, s. 270; Öztan, 2015, s. 694. Buna karşılık, bu sürenin anlaşmalı boşanmaya uygun düşmeyeceği ve eşlerin özgür iradelerini belli bir süre için sınırlayacağı da ileri sürülmektedir (Yetik, s.164; Aynı yönde bkz. Selahattin Sulhi Tekinay, Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, İstanbul, 1990, s. 194).

⁷⁰ Yetik, s.163; Özdemir, s. 125. Buna karşılık Doğan'a göre, anlaşmalı boşanma davasının bir yıllık yasal süre dolmadan açılması halinde yargılama ekonomisi bakımından dava reddedilmemeli ve taraflara delillerini bildirmeleri için süre verilerek evlilik birliğinin

Bununla beraber süre, talep anında söz konusu olmamakla birlikte süreç içerisinde dolarsa talebin usulden reddedilmemesi gerekmektedir.⁷¹

2. Eşlerin Boşanma Yönündeki İradelerinin Birleşmesi: Birlikte Başvuru veya Bir Eşin Davasını Diğer Eşin Kabul Etmesi

Anlaşmalı boşanmada, eşlerin boşanma konusundaki iradelerini iki şekilde gösterebilmeleri mümkündür. Bu irade, eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin diğerinin açtığı davayı kabul etmesiyle ortaya çıkabilir. Her iki durumda da, eşlerin anlaşmalı boşanma talebinden vazgeçebilmeleri mümkündür.⁷²

Eşlerin birlikte başvurmaları halinde, bu başvurunun nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin olarak TMK m. 166/3'te herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu bağlamda birlikte başvurunun, eşlerin ortak bir dilekçe vererek anlaşmalı boşanmayı talep etmeleri şeklinde anlaşılması gerektiği doktrinde belirtilmiştir.⁷³ Bir eşin diğer eşin açtığı boşanma davasını⁷⁴ kabul etmesi ise, tek taraflı irade beyanı ile sözlü ya da yazılı olarak yapılabilir.⁷⁵

Kabulün hangi ana kadar yapılabileceği ise, Kanunda açıkça düzenlenmemiş olup, bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Kanaatimizce, bu hususta görüş birliği olmamasının sebeplerinden biri de, buradaki kabul beyanının, medeni usul hukuku anlamında davayı kabul kavramını tam olarak karşılamamasıdır. Aksi takdirde, medeni usul hukuku anlamında kabulün, hükmün şeklen kesinleşmesine kadar söz konusu olabileceğinden⁷⁶ hareketle, buradaki kabulün de aynı aşamaya kadar yapılacağı sonucuna ulaşılabilecektir.

Bir görüşe göre, medeni usul hukukunun genel ilkelerinden de ayrılmayarak, kabulün hükmün şekli anlamda kesinleşmesine kadar yapılabilmesi söz konusudur.⁷⁷ Başka bir görüşe göre, kabul, davanın ve

temelinden sarsılmış olup olmadığı araştırılmalıdır (Doğan, s. 1935); aynı yönde örnek olarak bkz. Yargıtay 2. HD, E: 5277, K: 2323, T: 26.02.2008; Gençcan, s. 689.

⁷¹ Yetik, s. 163; Özdemir, s. 126; Öztan, 2015, s. 694; aynı yönde örnek olarak bkz. Yargıtay 2. HD, E: 2269, K: 3453, T: 13.03.2003: KİİB.

⁷² Bu nedenle, boşanma talebinin geri alınmayacağına yönelik yapılan anlaşmalar geçersizdir (Öztan, 2015, s. 693)

⁷³ Doğan, s. 1936; Yetik, s. 164; Özdemir, s. 127; Ahmet Kılıçoğlu, "Boşanma İle İlgili Olarak Medeni Kanunumuzda Yapılan Son Değişiklikler", S. 3, Y. 1988, Ankara Barosu Dergisi, s. 387.

⁷⁴ Bu davanın, evlilik birliğinin sarsılmasına dayanarak açılması ile diğer boşanma sebeplerine dayanarak açılması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır (Doğan, s. 1936; Yetik, s. 166; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 120-121).

⁷⁵ Ayrıca, mahkeme dışı kabul de mümkün olmakla birlikte uygulamada çok fazla rastlanılmamaktadır (Doğan, s.1937).

⁷⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 596.

⁷⁷ Yetik, s.166; Özdemir, s. 141.

yargılamanın her aşamasında söz konusu olabilirse de, hakimin davayı sona erdirip hükmü açıklamasından ve davadan elini çekmesinden sonra mümkün değildir.⁷⁸ Zira hüküm açıklandıktan sonra taraflardan birinin davayı kabul etmesi halinde bu beyanın herhangi bir hukuksal sonuç doğurabilme imkanı bulunmamaktadır.⁷⁹ Diğer bir görüşe göre, bu husus, boşanmaya karar verilmesi ve boşanma talebinin reddi ihtimalleri bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir.⁸⁰ Kabulün boşanma kararı verilmesinden sonra yapılması halinde, yargılamaya anlaşmalı boşanma olarak devam edilmesi söz konusu olmayacaktır.⁸¹ Bu durum, boşanma kararının inşai etkisinden kaynaklanmaktadır.⁸² Boşanma davasının reddine karar verilmesi halinde ise, hüküm şekli anlamda kesinleşinceye kadar kabulün yapılabilmesi mümkün olmakta ve bu halde dava, anlaşmalı boşanma yargılamasına dönüşmektedir.⁸³

Son olarak, eşlerin boşanma yönündeki iradelerinin birleşmesi şartı, aynı zamanda, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olup olmadığının belirlenmesinde yol göstericidir. Dolayısıyla, bu başlık altında ele alınabilecek diğer hususların (birlikte başvuran eşlerin sıfatları, kabulün anlamı vb.) çalışma konumuzla ilgisi olduğu açıktır. Bu hususlara, tekrara düşülmemesi amacıyla çalışmamızın ilerleyen başlıklarında yer verilecektir.

3. Hakimin Eşleri Bizzat Dinlemesi

TMK m. 166/3 c. 1'e göre, evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi halinde evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Evlilik birliğinin temelinden sarsılması doktrinde çoğunlukla karine⁸⁴ olarak kabul edilmiştir ve bu karineye bağlı olarak⁸⁵ ortaya çıkan sonuçlardan biri de,

⁷⁸ Bilge Öztan, "3444 Sayılı Kanunla Getirilen Değişiklikten Sonra Medeni Kanunun 134. Maddesi", Prof. Dr. Haluk Tandoğan'ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 129; Yalçınkaya/Kaleli, s. 2060; İbrahim Ermenek, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, Ankara, 2009, s. 23.

⁷⁹ Öztan, 1990, s. 129; Yalçınkaya/Kaleli, s. 2060.

⁸⁰ Tolga Akkaya, Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara, 2017, s. 249.

⁸¹ Akkaya, s. 249.

⁸² Öztan, 1990, s. 129.

⁸³ Akkaya, s. 249.

⁸⁴ Kanun koyucunun burada bir faraziye (varsayımdan) hareket etmiş olduğuna ilişkin olarak bkz. Öztan, 2015, s. 693; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 120. Gençcan ise, bunu yapıntı olarak ifade etmektedir (Gençcan, s. 687).

⁸⁵ Bu karinenin niteliği hususunda doktrinde görüş birliği bulunmamaktadır. Bir görüşe göre, kanun koyucu burada, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı konusunda kesin bir karine kabul etmiştir (Necip Kocayusufpaşaoğlu, "Medeni Kanunun 3444 Sayılı Kanunla Değiştirilmiş 134. Maddesinin 3. ve 4. Fıkraları Çerçevesinde Açılan Boşanma Davalarında Hakim Ayrılığa Hükmeyebilir Mi?", Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu'na Armağan, İstanbul, 1990, s. 113; Öztan, 1990, s. 127; Yalçınkaya/Kaleli, s. 2058; Özdemir,

hakimin eşleri bizzat dinlemesidir. Hakimin eşleri bizzat dinlemesi, eşlerin boşanma konusunu tekrar düşünmelerini sağlamak açısından da önemlidir.⁸⁶

Bu halde hakim, evlilik birliğinin gerçekten sarsılıp sarsılmadığını veya eşler arasındaki olayların buna etkisini araştırmayacak; başka bir deyişle, artık TMK m. 166/1-2'deki diğer şartların varlığını aramayacaktır.⁸⁷ Nitekim evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olması, aynı zamanda ortak hayatın devamını eşler için çekilmez hale getirmekte ve bu husus varsayım olarak kabul edilmektedir.⁸⁸

Gerek eşlerin birlikte başvurması gerek bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi⁸⁹ halinde hakim, eşleri bizzat dinlenmek suretiyle, boşanma yönündeki taleplerinin serbest iradelerinin ürünü olup olmadığını tespit edecektir.⁹⁰ Bununla birlikte, boşanma iradesine sahip eşlerin bu sonuca hangi iç nedenlerle varmış olduğu hususu hakimi ilgilendirmemektedir.⁹¹

Boşanma talebinin eşlerin özgür iradelerine dayanması ve eşlerin iradelerinin herhangi bir nedenle sakatlanmamış olması gerekir.⁹² Bu husus, anlaşmalı boşanma talebini karara bağlayan mahkeme tarafından eşlerin beyanlarına bağlı kalınmaksızın araştırılmalıdır.⁹³ Anlaşmalı boşanmada hakimin eşleri bizzat dinlemesi, olmazsa olmaz şart niteliğindedir.⁹⁴ Dolayısıyla, eşlerin vekil aracılığıyla temsil edilmesi halinde de hakim, sadece vekilleri dinlemekle yetinmemeli; eşleri de

s. 147; Budak, s. 284; bu kesin karineye rağmen hakimin ayrılığa hükmedip hükmedemeyeceği konusunda ayrıca bkz. Kocayusufpaşaoğlu, s. 115 vd.; Kılıçoğlu, 2015, s. 142). Buna karşılık *Tekinay*'a göre, burada adı bir karine söz konusu olup; bu husus, TMK m. 166/3'ün son cümlesiyle birlikte yorumlandığında bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Zira bir taraftan, hakimin boşanma yönünde anlaşılan eşleri bizzat dinlenmesi ve onların iradelerini serbestçe açıklayıp açıklamadıklarını araştırması şart kılınırken, diğer yandan anılan düzenlemenin son cümlesi uyarınca tarafların ikrarlarının hakimi bağlaması açık bir çelişkidir (*Tekinay*, s. 195).

⁸⁶ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 121.

⁸⁷ Özdemir, s. 147; Yalçınkaya/Kaleli, s. 2059.

⁸⁸ Akıntürk/Ateş, s. 269.

⁸⁹ Bu halde, sadece davayı kabul eden eşin dinlenmesiyle yetinilmemeli; davayı açan eşin de dinlenilmesi gerekmektedir (Özdemir, s. 150).

⁹⁰ Akıntürk/Ateş, s. 270; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 121; Yetik, s. 167; Doğan, s. 1938; Kılıçoğlu, 2015, s. 143; Öztan, 2015, s. 693; Gürsoy, s. 162.

⁹¹ Özdemir, s. 151.

⁹² Yetik, s.164; Doğan, s.1937; Budak, s. 283.

⁹³ Bu araştırma yapılırken, irade sakatlığı halleri Borçlar Kanunu'nda tanımlandığı şekliyle anlaşılmalıdır. Örneğin, irade sakatlığı halleri kapsamına girmeyecek bir baskı altında yapılan boşanma talebinin dahi bu bakımdan herhangi bir sonuç doğurmaması gerekir (Budak, s. 283).

⁹⁴ Akıntürk/Ateş, s. 271.

huzuruna çağırıp bizzat dinlemelidir.⁹⁵ Başka bir deyişle, vekillerin dinlenmiş olması eşlerin bizzat dinlenilmesine engel oluşturmaz.⁹⁶ Hakim eşleri bir arada dinleyebileceği gibi ayrı ayrı da dinleyebilir.⁹⁷ Ancak bu açıklamalara karşılık, eşlerin bizzat dinlenmesi hususunda gerekli hassasiyet gösterilmemektedir. Bu durum, hakimin, sadece eşlerin içinde bulunduğu çıkmazı ve bir arada yaşamak istemediklerini değerlendirerek yani eşlerin bu husustaki menfaatlerini ön planda tutarak, onlara yardımcı olma düşüncesinden kaynaklanmaktadır.⁹⁸

Tüm bu hususlardan hareketle, eşlerin karşılıklı ve birbirine uygun boşanma iradelerinin sadece yazılı olarak mahkemeye sunulması yeterli değildir. Burada, evliliğin ayakta kalması ve sürdürülmesi yönündeki kamu yararı da dikkate alınarak, eşlerin boşanma konusundaki irade beyanlarının hakim tarafından onaylanması gerekir.⁹⁹ Hakim, eşleri dinledikten sonra tespit ettiği hususları ve buna ilişkin olguları gerekçesinde göstermekle yükümlüdür. Şayet hakim, eşlerin iradelerini serbestçe açıkladıklarına kanaat getirmese boşanma kararı veremeyecektir.¹⁰⁰

4. Hakimin Boşanmanın Mali Sonuçları ve Çocukların Durumuna İlişkin Anlaşmayı Uygun Bulması

TMK m. 166/3 uyarınca boşanmaya hükmolunabilmesi için, eşlerin sadece boşanma konusunda değil, boşanmanın mali sonuçları ve çocukların durumu konusunda da anlaşmış olmaları ile bu anlaşmanın¹⁰¹ hakim tarafından uygun bulunması şarttır.¹⁰²

Anlaşmanın, eşlerin özgür iradelerinin ürünü olup olmadığı ve bu konuda herhangi bir baskı altında yapıp yapılmadığı hususları hakim tarafından gözetilmelidir.¹⁰³ Dolayısıyla hakim, anlaşmayı sadece şeklen değil eşlerin ve çocukların menfaatlerine uygun olup olmadığı açısından da incelemelidir.¹⁰⁴

⁹⁵ Akıntürk/Ateş, s. 271; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 121; Özdemir, s. 148.

⁹⁶ Doğan, s. 1938.

⁹⁷ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 121; Öztan, 2015, s. 693-694.

⁹⁸ Akkaya, s. 202.

⁹⁹ Akkaya, s. 202.

¹⁰⁰ Akıntürk/Ateş, s. 271; Yetik, s. 168; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 121.

¹⁰¹ Bu anlaşma, TMK m. 184/1 b.5 uyarınca boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin yapılan ve hakimin onayına sunulan anlaşmadan farklıdır (Özdemir, s. 153).

¹⁰² Anlaşmanın içeriği hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Hande Atmaca Ülkü, Anlaşmalı Boşanma Protokolü Nasıl Düzenlenir?, Ankara, 2021, s. 50 vd.; Özdemir, s. 128 vd.; Yetik, s. 169 vd.; Doğan, s. 1940-1941.

¹⁰³ Akkaya, s. 252.

¹⁰⁴ Yetik, s. 168; Akkaya, s. 252.

Anlaşmanın uygun bulunması kamu düzeninden olup, boşanmanın yan sonuçları bakımından da tarafların ortak iradelerine yer verilmesinin bir gereğidir.¹⁰⁵ Böylelikle, ahlaka, hakkaniyete, kanunun emredici hükümlerine aykırı anlaşmalar yapılması, tarafların sonradan zarurete düşmeleri, aldanmaları ve eşlerden birinin sırf boşanmayı sağlamak amacıyla malvarlığının önemli bir bölümünü veya tümünü diğer eşe bırakması önlenmektedir.¹⁰⁶

Boşanmanın mali sonuçları ile, TMK'nun 174-175. maddelerinde düzenlenen tazminat ve nafaka kastedilmektedir. Anlaşmanın çocukların durumuna ilişkin kısmı ise, velayetin hangi eşe ait olacağı, kendisine velayet hakkı verilmeyen eşin çocukla kişisel ilişkisi, çocuğun geçimi için ödeyeceği iştirak nafakasıyla ilgilidir.¹⁰⁷ Ayrıca belirtilmelidir ki, boşanmanın mali sonuçları ve çocukların durumu, anlaşmanın asgari içeriği olmakla birlikte, anlaşmada yer alacak konular bakımından kural olarak herhangi bir sınırlama söz konusu değildir.¹⁰⁸

Anlaşma, gerek yazılı bir metin halinde gerek mahkemede tutanağa geçirilerek sözlü olarak hakime sunulabilir.¹⁰⁹ Ancak anlaşmanın mahkemeye sunulması yeterli değildir. Nitekim boşanmanın mali sonuçları hakkındaki teklif ve kabullerin incelenmesi için eşlerin malvarlığı konusunda mahkemeye yeterince açıklamada bulunması ve gerekli belgeleri sunması gerekir.¹¹⁰ Anlaşmalı boşanma talebiyle birlikte mahkemeye verilmesi gereken bu belgelerin ibraz edilmesine hakim de re'sen karar verebilir. Ayrıca doktrinde, belgelerin sunulması veya re'sen ibrazı hususlarının, anlaşmalı boşanmanın bir çekişmesiz yargı işi olması; buna bağlı olarak, basit yargılama usulü ve re'sen araştırma ilkesiyle ilişkisi de ortaya konulmaktadır.¹¹¹

Hakim kendisine sunulan anlaşmada, eşlerin ve çocukların menfaatini göz önünde tutarak gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Boşanma kararı verilmesi bu değişikliklerin eşler tarafından kabul edilmesine bağlıdır.¹¹² Bu halde, tarafların ikrarlarının hakimi bağlamayacağı hükmü (TMK m. 184/1-b.3) uygulanmayacaktır (TMK m. 166/3-son cümle). Bilindiği üzere, TMK m. 184/1-b.3 hükmü, eşlerin boşanma konusunda aralarında gerçekleştirecekleri anlaşmanın önlenmesi ve böyle bir anlaşmaya hukuksal sonuç bağlanmaması amacıyla öngörülmüştür. Bu hüküm, eşlerin anlaşarak boşanmalarına

¹⁰⁵ Yetik, s. 168; Doğan, s. 1939; Özdemir, s. 152.

¹⁰⁶ Akkaya, s. 252; Özdemir, s. 179.

¹⁰⁷ Kılıçoğlu, 2015, s. 142; Öztan, 2015, s. 698.

¹⁰⁸ Öztan, 1990, s. 133.

¹⁰⁹ Akıntürk/Ateş, s. 271; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 122; Kılıçoğlu, 2015, s. 142; Öztan, 2015, s. 694; Doğan, s. 1939.

¹¹⁰ Akkaya, s. 253; Yetik, s. 169; Özdemir, s. 173.

¹¹¹ Akkaya, s. 253-254; Özdemir, s. 177; Yetik, s. 169; Budak, s. 284.

¹¹² Örnek olarak bkz. Yargıtay 2 HD, E: 13510, K: 14673, T: 08.12.2004: Özüğür, s. 457.

imkan sağlayan TMK m. 166/3 ile çelişmektedir.¹¹³ İşte bu nedenle, TMK m. 184/1-b.3 hükmü, anlaşmalı boşanma bakımından uygulanmayacaktır.¹¹⁴

Hakim tarafından uygun bulunan veya gerekli görülen değişiklikler doğrultusunda yeniden düzenlenen ve eşler tarafından onaylanan anlaşma, mahkeme kararının hüküm fıkrasında yer almalıdır.¹¹⁵ Ayrıca hakim, kendisine sunulan anlaşmayı uygun bulmaz ve buna bağlı olarak herhangi bir değişiklik yapmazsa veya gerekli gördüğü değişiklikler hakkında eşleri bilgilendirmezse anlaşmayı uygun görmüş sayılır. Bu halde hakim, anlaşma şartlarına uygun olarak karar vermelidir.¹¹⁶ Ayrıca, boşanma konusunda anlaşmış ancak yan sonuçları konusunda kısmen ya da hiç anlaşmamış eşlerin, anlaşamadıkları hususların çözümünü hakime bırakmaları ve hakimin bu konudaki çözümünü kabul ederek boşanabilmeleri mümkün olmalıdır.¹¹⁷

III. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ÇEKİŞMESİZ YARGI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

A. GENEL OLARAK

HMK'nda açıkça çekişmesiz yargı işi sayılmayan¹¹⁸ anlaşmalı boşanma bakımından, “*uyuşmazlık yokluğu*” ölçütü ön plana çıkmaktadır.¹¹⁹ Bununla birlikte, konunun incelenmesinde Kanunda açıkça sayılmayan belli ölçütlerden de yararlanıldığı görülmektedir. Nitekim anlaşmalı boşanmanın, uyuşmazlık yokluğunun yanı sıra inşai etki ölçütüne göre de çekişmesiz yargı işi olduğu ileri sürülmektedir.¹²⁰

¹¹³ Yalçinkaya/Kaleli, s. 2059.

¹¹⁴ Buna karşılık *Budak*, çekişmesiz yargı işi olan anlaşmalı boşanmada re'sen araştırma ilkesinin uygulanacağını ve mahkemenin, ilgililerin ikrarına bağlı kalmaksızın araştıracağı olguların (örneğin boşanma iradesinin serbestçe açıklanıp açıklanmadığı, eşler arasındaki anlaşmanın amaca uygun olup olmadığı) bulunduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, TMK m. 166/3'teki, ikrarın hakimi bağlamayacağı hükmünün uygulanmayacağı ifadesi yanıltıcı olmaktadır. (*Budak*, s. 282-283).

¹¹⁵ Özdemir, s. 180; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 122; Yetik, s.173.

¹¹⁶ Akıntürk/Ateş, s. 271-272; Özdemir, s. 172.

¹¹⁷ Özdemir, s. 184.

¹¹⁸ Kanundaki sayımın yanı sıra *Budak* tarafından, çekişmesiz yargı işleri, adi (büyük) çekişmesiz yargı işleri ve basit (küçük) çekişmesiz yargı işleri şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur. Bu ayırım, bir çekişmesiz yargı işinin, idari yönünün ağır basıp basmadığına veya ilgililerin hukuki durumunu önemli bir şekilde etkileyip etkilemediğine göre yapılmaktadır. İlgililerin hukuki durumunu önemli bir şekilde etkileyen çekişmesiz yargı işleri adi (büyük) çekişmesiz yargı işleri şeklinde adlandırılmış olup, anlaşmalı boşanma da bu başlık altında yer almaktadır (*Budak/Karaaslan*, s. 328).

¹¹⁹ *Budak*, s. 282; Akil, s. 955; Tutumlu, s. 1066.

¹²⁰ *Budak*, s. 282; Akil, s. 955.

Ayrıca konuya, eşlerin boşanma konusundaki iradelerinin birleşmesi bakımından da yaklaşılması önem taşır.¹²¹ Bu halde, “eşlerin birlikte başvurusu” veya “bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi” şeklinde iki farklı ihtimalle karşılaşılmaktadır.

Çekişmesiz yargı ölçütleriyle yapılacak genel bir değerlendirme, eşlerin boşanma konusundaki iradelerinin ortaya çıkışı bakımından her durumda geçerli olmayabilir. Başka bir deyişle, bu iradenin ortaya çıkış şekline göre, uyuşmazlık yokluğu ölçütünün işlerlik kazandığı usul kesiti farklıdır. Ayrıca, özellikle de eşlerin birlikte başvurusu bakımından uyuşmazlık yokluğundan ziyade hasım yokluğu gündeme gelmektedir.

Her ne kadar çalışmamızda, “anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı bağlamında değerlendirmesi” şeklinde bir ifade tercih edilmiş olsa da, konunun çekişmeli yargı (dava) karşısındaki anlamı da ayrı bir başlık altında incelenecektir.

Son olarak, tüm bu incelemeler yapılırken, Yargıtay’ın konuya ilişkin tutumu ve yer yer kendi görüşlerimiz de belirtilecektir. Bununla birlikte, konuya ilişkin görüşümüz esas olarak ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

B. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ÇEKİŞMESİZ YARGI İŞİ OLARAK ELE ALINMASI

1. Eşlerin Birlikte Başvurusu

Anlaşmalı boşanmada eşlerin birlikte başvurusu, doktrinde genellikle uyuşmazlık yokluğu ölçütü bağlamında ele alınmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere bu ölçüt, çekişmesiz yargıda teknik anlamda bir uyuşmazlığın bulunmaması ve dolayısıyla birbirleriyle uyuşmazlık içinde bulunan tarafların (davacı/davalı) da bulunmaması şeklinde iki yönlü olarak ele alınmaktadır.

Bir görüşe göre, anlaşmalı boşanma, eşlerin birlikte başvurusu halinde, uyuşmazlık yokluğu ölçütü bakımından çekişmesiz yargı işi sayılmalıdır.¹²² Zira birlikte başvurma talebi, eşlerin boşanma konusundaki anlaşmalarının mahkeme tarafından uygun bulunmasına

¹²¹ Doktrinde de meseleyi bu şekilde ele alıp inceleyen yazarlar için bkz. Akkaya, s. 54 vd.; Mehmet Handan Surlu, “Eşlerin Birlikte Başvurusuna Dayalı Anlaşmalı Boşanma İsteminin Medeni Usul Hukuku Açısından Anlamı Üzerine Bir İnceleme”, Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan, İstanbul, 2008, s. 741 vd.

¹²² Akkaya, s. 55. Eşlerin boşanma konusundaki iradelerini ayrı ayrı incelemeksizin anlaşmalı boşanmanın “uyuşmazlık yokluğu ölçütüne” göre çekişmesiz yargı işi olduğunu belirten yazarlar için bkz. Budak, s. 282; Özdemir, s. 514; Akil, s. 955; Tutumlu, s. 1066. Öztan, doğrudan uyuşmazlık yokluğu şeklinde bir ifade kullanmamakla birlikte, taraflar arasında bir tartışma konusu olmaması ve her iki tarafın da boşanmayı talep etmesinden dolayı, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargıya tabi olduğunu belirtmektedir (Öztan, 2015, s. 700).

ilişkindir. Bu halde uyuşmazlık yokluğu, eşlerin boşanma ve buna bağlı hususlar konusunda anlaşmış olmaları ve evliliklerinin sona erdirilmesini talep etmeleri şeklinde anlaşılmalıdır. Başka bir deyişle, uyuşmazlık yokluğu eşler arasında boşanma konusunda bir uyuşmazlığın olmaması anlamındadır.¹²³

Buna karşılık, eşlerin birlikte başvurmasında, tam anlamıyla bir uyuşmazlık yokluğu ölçütünden söz edilemeyeceği ileri sürülmektedir.¹²⁴ Buna göre eşler birlikte başvuruda, aslında çekişmeli oldukları evlilik birliklerinin ortak hayatı sürdüremeyecek şekilde temelinden sarsıldığı olgusunu dışa vurmaksızın, bu hususta TMK m. 166/3'ün getirdiği yasal karineden yararlanmaktadırlar.¹²⁵ Bu halde eşlerin, aslında çekişme olmakla birlikte sırf TMK m. 166/1-2 hükümlerinden kaçmak için bu yola başvurmaları söz konusudur. Dolayısıyla bu başvuru, görünürde bir çekişme olduğu izlenimini vermemekle birlikte, temelinde çekişmeyi içermektedir.¹²⁶

Eşlerin birlikte başvurması, esas olarak, uyuşmazlık yokluğu ölçütünün hasım yokluğu boyutuyla incelenmiştir. Çekişmesiz yargının davacı ve davalı kavramlarına yabancı olması, hasım yokluğu ölçütü ile ilgilidir. Nitekim uyuşmazlık yokluğu ölçütünün bir başka şekilde ifadesi olan hasım yokluğu ölçütü,¹²⁷ HMK m. 382/1'de açıkça sayılmamakla birlikte, eşlerin birlikte başvurması bakımından önem taşımaktadır.

Hasım yokluğuna ilişkin inceleme, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olup olmadığı bakımından bir sonuca varmaktan ziyade, birlikte başvurunun ne şekilde yapılacağı ve eşlerin hangi sıfatla bu süreç içerisinde yer alacağı noktasında toplanmaktadır.

Eşlerin birlikte başvurusunun ortak bir dilekçeyle yapılması gerektiği doktrinde çoğunlukla¹²⁸ kabul edilmiştir. Ortak dilekçenin verilmesinden hareketle de, inceleme konumuza ilişkin belli görüşler ileri sürülmüştür. Nitekim anlaşmalı boşanmanın, her iki eşin ortaklaşa bir dilekçe vermeleri biçiminde çekişmesiz yargı türünü mü oluşturacağı

¹²³ Akkaya, s. 55.

¹²⁴ Surlu, s. 747.

¹²⁵ Surlu, s. 747.

¹²⁶ Surlu, s. 747.

¹²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Kuru, 1961, s. 20 vd.; Aras, 27 vd.

¹²⁸ Birlikte başvurunun ortak bir dilekçeyle yapılması gerektiğine ilişkin olarak ayrıca bkz. Özdemir, s. 127; Doğan, s. 1936; Yetik, s. 164; Gençcan, s. 691; Aras, s. 44. Ayrıca, eşlerin birlikte başvurması ortak bir dilekçenin yanı sıra aynı içerikte ve aynı zamanda mahkemeye sunulan her iki eşe ait boşanma dilekçesi ile de söz konusu olabilmektedir (Yetik, s. 164). Buna karşılık, eşlerin birlikte imzaladıkları ortak bir dilekçeden ziyade, eşlerden birinin hazırladığı ve boşanma hususundaki ortak iradenin gösterildiği dava dilekçesiyle de anlaşmalı boşanmanın talep edilebilmesi mümkündür. Zira bu iradenin serbestçe açıklanıp açıklanmadığı hususu, eşlerin hakim tarafından bizzat dinlenmesi esnasında belirlenebilir (Yalçınkaya/Kaleli, s. 2061).

şeklinde bir soru ortaya atılmıştır.¹²⁹ Bu bağlamda, doğal olarak anlaşmalı olsa bile, boşanma davasını çekişmesiz yargı türüne sokmanın mümkün olmadığı; davanın mutlaka bir davalısı da olması gerektiği ileri sürülmüştür.¹³⁰ Buna karşılık, eşlerin boşanma ve yan sonuçlar üzerinde anlaşmış olduklarını gösteren ortak bir dilekçe ile mahkemeye başvurmaları halinde ortada bir çekişmesiz yargı işi bulunduğu da belirtilmektedir.¹³¹

Başvurunun ortak bir dilekçeyle yapılması, birlikte başvuruda tek bir başvuru harcının yatırılıp yatırılmayacağı sorusunu da beraberinde getirmektedir.¹³² Bu hususa ilişkin olarak Yargıtay, başvuruda tek bir harcın yatırılmasını yeterli görmektedir.¹³³ Buna karşılık Yargıtay'ın, birlikte başvuruda iki başvurma harcının yatırılmasını gerekli gördüğü ve birlikte başvuruya rağmen sadece harcı yatıranı davacı olarak kabul ettiği kararları da bulunmaktadır.¹³⁴

Birlikte başvurunun ne şekilde yapılacağına tespitinin yanı sıra ortak dilekçenin niteliği ve eşlerin dilekçede hangi sıfatla yer alacağı da belirlenmelidir. Daha açık bir şekilde ifade edilecek olursa, ortak dilekçede eşlerin, ilgili mi yoksa davacı ve davalı sıfatıyla mı yer alacağı; bu son halde, hangi eşin davacı hangi eşin davalı olarak gösterileceği veya her iki eşin de davacı-davalı olarak gösterilip gösterilmeyeceğine¹³⁵ ilişkin görüşlere aşağıda yer verilmiştir.

İlk olarak, anlaşmalı boşanma bir çekişmesiz yargı işi olduğundan, birlikte başvuran eşlerden birinin davacı, diğerinin davalı şeklinde gösterilmesine gerek yoktur.¹³⁶ Benzer bir görüşe göre, gerek eşler arasında boşanma konusundaki uyuşmazlık yokluğu gerek kanun koyucunun eşlere birlikte boşanma imkanı tanıması nedeniyle bir boşanma davası söz konusu değildir. Dolayısıyla burada davaya özgü

¹²⁹ Akıntürk/Ateş, s. 270.

¹³⁰ Akıntürk/Ateş, s. 270.

¹³¹ Aras, s. 44.

¹³² Başvuru harcının eşlerden hangisi tarafından yatırıldığı önemli olmayıp; bu husus, tarafların kendi iç meselesidir. Dolayısıyla harcı yatıran daha sonra diğerine rücu edebilir (Atmaca Ülkü, s. 29).

¹³³ Örnek olarak bkz. Yargıtay 2. HD, E: 4194, K: 4994, T: 9.4.2002: KİBB.

¹³⁴ Örnek olarak bkz. Yargıtay 2. HD, E: 4531, K: 1409, T: 12.02.2008; Yargıtay 2. HD, E: 6634, K: 9059, T: 08.05.2009: Gençcan, s. 691-692.

¹³⁵ Akıntürk/Ateş, s. 270.

¹³⁶ Özdemir, s. 128. Aynı şekilde Özdemir, ortada bir dava ve davacı-davalı olmamasının sonuçlarından biri olarak, anlaşmalı boşanma yargılaması sırasında eşlerden birisinin ölmesi halinde TMK m 181/2 hükmünün uygulanmayacağını da belirtmektedir. Ayrıca belirtilmelidir ki Özdemir bu görüşünü, anlaşmalı boşanma yargılamasında eşlerin kusurunun hiçbir şekilde gündeme gelmemesine dayandırmaktadır. Dolayısıyla, yargılama sırasında ölen eşin mirasçılarının, kusuru, diğer (sağ kalan) eşle tartışmaları TMK m. 166/3 hükmünün amacına aykırıdır (Özdemir, s. 190-191). Buna karşılık gerek çekişmesiz yargı gerek eşlerin kusur durumlarının tartışılması bağlamında bu şekilde bir çıkarım yapılamayacağına ilişkin olarak bkz. Atmaca Ülkü, s. 191.

davacı ve davalı kavramlarının kullanılmaması gerekmektedir.¹³⁷ Bu kavramlar yerine, birlikte boşanma talep eden ilgililerden söz edilebilir.¹³⁸ Başka bir deyişle eşler, “dilekçe verenler, talepte (istemde) bulunanlar, boşanmak isteyenler” gibi ifadelerle birlikte mahkemeye başvurabileceklerdir.¹³⁹

İkinci olarak, anlaşmalı boşanmanın temelinde bir çekişme olmasından dolayı burada hasım yokluğu ölçütünden söz etmek oldukça güçtür. Bu halde olsa olsa, çekişmeyi asgariye indirmiş iki tarafın bulunduğu söylenebilmektedir.¹⁴⁰

Üçüncü olarak, Kanunda her ne kadar eşlerin birlikte başvurmamasından söz edilmişse de, hukuk yargılamasında iki kişinin birlikte davacı veya davalı olması mümkün değildir. Bu nedenle, TMK m. 166/3 hükmü, eşlerin birlikte başvurusu bakımından değil eşlerden birinin açtığı davayı diğerinin kabul etmesiyle uygulanabilecektir.¹⁴¹ Buna karşılık, eşlerin davacı-davalı şeklinde gösterilmelerinin uygun olacağı da ileri sürülmüştür.¹⁴² Bu halde eşlerin karşılıklı olarak birbirlerinden boşanmak istediklerine ilişkin imzalarının varlığı, eşlerin davacısı oldukları davanın aynı zamanda davalısı oldukları sonucunu ortaya koymaktadır.¹⁴³

Bu son husustan hareketle ele alınan bir başka mesele ise, eşlerin aynı dava dilekçesini davacı ve davalı olarak ayrı ayrı imzalamasının çekişmeli bir davaya işaret edip etmediğidir.¹⁴⁴ Bu noktada, ortada

¹³⁷ Eşlerin aynı dilekçenin hem davacısı hem de davalısı olması usul hukuku ilkeleri bakımından da mümkün olmamaktadır (Akkaya, s. 247).

¹³⁸ Bununla birlikte *Akkaya*, anlaşmalı boşanmayla ilgili yapılacak olan usul düzenlemesinde, tereddütlerin giderilmesi bakımından, eşlerin birlikte başvuru konusunun da kanunda açık olarak yer alması gerektiğine işaret etmektedir. *Akkaya* bu hususu, sözlü yargılama usulüne ilişkin düzenlenen, tarafların mahkemeye aynı taleple ve birlikte başvurmalarına imkan tanıyan 1086 sayılı HUMK 474. maddesine dayandırmaktadır (Akkaya, s. 247-248).

¹³⁹ Özdemir, s. 129.

¹⁴⁰ Surlu, s. 747.

¹⁴¹ Kılıçoğlu, 2015, s. 143. Ayrıca *Kılıçoğlu*'na göre, eşlerin ortak bir dilekçe ile başvurusu, boşanmanın çekişmeli yargıya ait bir alanı içermesi ve açılacak davada da bir eşin davacı diğer eşin davalı olması, usul hukuku açısından önemli problemler çıkarabilmektedir. Bu bağlamda, anlaşmalı boşanma yönünde verilecek ortak dilekçede eşlerden yine birisi davacı olarak gösterilmeli ve davalı gösterilen diğer eş ise, bu davayı kabul iradesini imzasıyla onaylamalıdır (Kılıçoğlu, 1988, s. 387).

¹⁴² *Atmaca Ülkü*, s. 29; Gençcan, s. 690. Yargıtay kararlarında da, hali hazırda anlaşmalı boşanma davası, davacı ve davalı eş, davacı-davalı, davalı-davacı tabirleri kullanılmaktadır. Ayrıca Yargıtay, 1990'lı yıllarda verdiği kararlarda anlaşmalı boşanmada bir bakıma iki davacı ve iki davalı olduğunu açıkça vurgulamıştır (Örnek olarak bkz. Yargıtay 2. HD, E: 325, K: 592, T: 27.01.1992; Yargıtay 2. HD, E: 10499, K: 14491, T: 21.11.1991; Yargıtay 2. HD, E: 2006, K: 8171, T: 11.09.1990: E-Uyar).

¹⁴³ *Atmaca Ülkü*, s. 29.

¹⁴⁴ Gençcan, s. 690.

boşanmak istemeyen bir eş olmaması nedeniyle çekişme de olmayacağı ileri sürülmektedir.¹⁴⁵

Eşlerin hem davacı hem davalı olmaları doktrinde ayrıca çift taraflı dava (actio duplex) kavramı bakımından da ele alınmıştır. Çift taraflı dava, davacı ve davalı olmak üzere iki tarafın bulunduğu ancak bunlar arasında gerçek anlamda bir menfaat çekişmesinin olmadığı ve açılan davanın sonucundan iki tarafın da yararlandığı davaları ifade etmektedir.¹⁴⁶ Çift taraflı davada, kaybeden taraf olmadığı için yargılama giderleri davacı ve davalı arasında bölüştürülür ve bu nedenle, davacı aynı zamanda davalı; davalı aynı zamanda davacı konumundadır yani davacı ve davalı bu sıfatlara şeklen sahiptir.¹⁴⁷

Çift taraflı davanın en tipik örneklerinden bir tanesi ortaklığın giderilmesi davasıdır. Çift taraflı dava, malvarlığı paylaşımına veya malvarlığının paraya çevrilmesine yönelik inşai davalarda ortaya çıkmakta ve malvarlığı paylaşımına yönelik talepler bakımından boşanma davası da bu davalar arasında sayılmaktadır.¹⁴⁸

Doktrinde anlaşmalı boşanmanın da çift taraflı dava olduğu ileri sürülmüştür.¹⁴⁹ Bu husus, eşlerin her ikisinin de hem davalı hem de davacı konumunda bulunduğu ve dava sonucunda verilecek karardan her iki tarafın da yararlanması ile açıklanmıştır.¹⁵⁰ Bu halde, davanın niteliği gereği, dava dilekçesinin taraflara tebliği gereksiz olup; davaya

¹⁴⁵ Gençcan, s. 690. Ayrıca Gençcan anlaşmalı boşanmanın çekişme içermediğini “Çekişmeli değil!” şeklinde ifade etmektedir (Gençcan, s. 690, dn. 1250; s. 692, dn. 1254) . Ayrıca Gençcan, Yargıtay 2. HD’nin vermiş olduğu bazı kararlara yönelik kaleme aldığı karşı oy yazılarında da aynı hususu vurgulamıştır. Örnek olarak bkz. “...Taraflar birlikte verdikleri dilekçe ile anlaşmalı boşanma hükümleri doğrultusunda “karşılıklı boşanma” talebinde bulduklarını dava dilekçesinde açıkça ifade etmişlerdir. Dava dilekçesinde beyan edilen “karşılıklı” boşanma istemi ile hem kadın eşin hem de erkek eşin anlaşmalı olarak boşanma istedikleri bellidir. Anlaşmalı boşanma davasında bir “çekişmeden” söz edilemeyeceği için eşlerin “birlikte boşanma istemeleri” ve “birlikte davacı” olmaları davanın mahiyeti gereğidir. Anlaşmalı boşanma davasında eşlerden birinin “davalı” olduğu başka bir deyişle “çekişme çıkaran taraf” olduğu düşünülemez. Karşılıklı boşanma isteyenlerin ikisinin de “boşanma davacısı” boşanma konusunda “davacı” oldukları imzalı beyanları ile tartışılmayacak kadar açıktır. (...)” (Yargıtay 2. HD, E: 4531, K: 1409, T: 12.02.2008; Gençcan, s. 691). “...Oysa bir anlaşmalı boşanma davasında davacı ya da davalı sıfatını kullanma “teknik anlamda” gerçek bir “davacı” ya da “davalı” kavramını ifade etmekten uzaktır. Taraflar böyle bir düşüncüyü asla kabul asla hedeflemedikleri gibi ikisinin boşanmak isteyen taraf olarak “aynı safta/tarafta” yer aldıkları kuşkusuzdur. Bu yüzdendir ki aynı safta yer alma olgusu yasada “anlaşma” olarak ifade edilmiştir. Yasa koyucu ve taraflar anlaşmalı boşanma davasında bir çekişmeli davayı düşünmemişler/akıllarından dahi geçirmemişlerdir” (Yargıtay 2. HD, E: 1503, K: 8003, T: 22.05.2006; Özüğür, s. 443-444).

¹⁴⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 312; Ejder Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara, 2013, s. 503-504.

¹⁴⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 312; Yılmaz, 2013, s. 504.

¹⁴⁸ Akkaya, s. 53.

¹⁴⁹ Yılmaz, 2013, s. 504; Ermenek, s. 24; Surlu, s. 754.

¹⁵⁰ Ermenek, s. 24.

cevap ve ikinci dilekçelerin de verilmesine gerek yoktur.¹⁵¹ Ayrıca eşlerin birlikte başvurmalarının çift taraflı dava olması nedeniyle, burada HMK m. 308 anlamında davayı kabul söz konusu değildir.¹⁵² Zira bu halde davayı kabul eden davalı, davacı konumuna gelmekte ve davacının ileri sürdüğü talep sonucunun gerçekleşmesi ancak hakim tarafından verilecek yenilik doğuran bir kararla mümkün olmaktadır.¹⁵³

Buna karşılık, anlaşmalı boşanmanın çift taraflı dava kapsamında değerlendirilemeyeceği de ileri sürülmektedir.¹⁵⁴ Zira bir davaya çift taraflı dava niteliğini veren şey, tarafların mahkemedен aynı yönde talepte bulunmaları ile davanın taraflarının şeklen aynı zamanda davacı ve davalı olarak gösterilmesi değildir. Burada belirleyici olan, bir hukuki ilişkinin mahkeme kararıyla sona ermesi halinde, dava konusu hak bakımından davalının hukuki yararını gerçekleştirecek şekilde karar verilmesidir. Bu kararın verilebilmesi için, davalı tarafça bir talepte bulunulmasına dahi gerek yoktur.¹⁵⁵

2. Bir Eşin Açtığı Davayı Diğer Eşin Kabul Etmesi

Bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi hali bakımından bir görüşe göre, başlangıçtaki boşanma davasının, anlaşmalı boşanma yargılamasına yani çekişmesiz yargı işine dönüşmesi söz konusudur.¹⁵⁶ Bu halde, artık ilgililer arasında uyuşmazlık bulunmaması ölçütü oluşmuştur.¹⁵⁷ Ancak burada, kabul beyanına ek olarak, anlaşmalı boşanmanın diğer şartlarının somut olay bakımından gerçekleşip gerçekleşmediği de göz önünde bulundurulmalıdır.¹⁵⁸ Aksi takdirde, davaya TMK m. 166/1-2 uyarınca devam edilmesi gerekir.¹⁵⁹ Dolayısıyla, bir eşin diğer eşin davasını kabulü halinde, kabul anına kadar çekişmeli yargı; kabul anından sonra ise çekişmesiz yargı söz konusudur şeklindeki ifadenin her durumda doğru olmayabileceği unutulmamalıdır.

Örneğin, boşanma davasında davalı olan akıl hastası eşin davayı kabulünün vasisi tarafından yapılması halinde, her ne kadar bir kabul beyanı söz konusu olsa da, hakimin tarafları bizzat dinlemesi şartı

¹⁵¹ Yılmaz, 2013, s. 504.

¹⁵² Ermenek, s. 24.

¹⁵³ Ermenek, s. 28.

¹⁵⁴ Akkaya, s. 53.

¹⁵⁵ Akkaya, s. 53.

¹⁵⁶ Akkaya, s. 55, 249; Yetik, s. 164; Özdemir, s. 117, 128; kabul beyanının, alelade bir vakıa olarak değerlendirilemeyeceği ve bu bağlamda iddianın ve savunmanın değiştirilmesi yasağı teşkil etmeyeceğine ilişkin olarak ayrıca bkz. Akkaya, s. 249.

¹⁵⁷ Akkaya, s. 56.

¹⁵⁸ Akkaya, s. 56; Yetik, s. 166.

¹⁵⁹ Örnek Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 2. HD, E: 16916, K: 363, T: 12.01.2005; Yargıtay 2. HD, E: 12769, K: 14617, T: 07.12.2004: E-Uyar.

gerçekleşmemiştir. Zira boşanma kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olup, vasinin davayı kabulü anlaşmalı boşanma sonucunu elde etmeye yetmemekte ve ayrıca davalı akıl hastası eşin de dinlenme imkanı bulunmamaktadır.¹⁶⁰ Aynı husus, eşlerin hazır olmadıkları duruşmalarda eşler yerine vekillerinin kabul açıklamasında bulunması halinde de söz konusu olmalıdır.¹⁶¹ Yargıtay ise bir kararında, duruşmaya gelmeyen ve hakim tarafından bizzat dinlenilmeyen davalının, cevap dilekçesindeki davanın kabulü ile ilgili beyanının sonuç doğurmayacağını belirtmiştir.¹⁶²

Başka bir görüş ise, burada bir çekişmesiz yargı işinden ziyade çekişmeli yargı işinin bulunduğu yönündedir.¹⁶³ Bu görüşe göre, başlangıçta bir boşanma davası açılmaktadır ve çekişmeli yargıda da bir uyuşmazlık olmadan davanın sonuçlandığı haller bulunmaktadır.¹⁶⁴

Bu hususta bir başka ihtimal ise, diğer eşin kabul beyanından önce, toplanan delillerden boşanma sebebinin (örneğin evlilik birliğinin temelinden sarsılmasının) gerçekleşmiş olduğunun ispatlanmasıdır. Böyle bir durumda boşanma davasının, kabul söz konusu olmadan dahi, çekişmesiz yargıya dönüşerek anlaşmalı boşanma hükümlerine göre sürdürülüp sürdürülmeyeceğinin de tartışılması gerekmektedir. *Özdemir*'e göre,¹⁶⁵ bu durumda eşlerin anlaşarak boşanabilmelerine üstünlük tanınması uygundur.¹⁶⁶ Ancak anlaşmalı boşanma sağlanamıyorsa, davanın açıldığı ve artık ispatlanmış olan boşanma sebebi doğrultusunda karar verilmelidir.¹⁶⁷

Kanaatimizce, henüz kabul beyanı söz konusu olmadan, boşanma sebebinin ispatlanması nedeniyle sürecin çekişmesiz yargıya dönüşmesi, gerek ispat faaliyeti gerek anlaşmalı boşanma ve çekişmesiz yargı hükümlerinin içerdikleri anlam karşısında mümkün görünmemektedir.

Davada ispat, tarafın veya tarafların talebinin dayanağını oluşturan vakıaların yani olay ve olguların doğru olduğu konusunda hakimi

¹⁶⁰ Akkaya, s. 56; Doğan, s. 1939; Özdemir, s. 140-141.

¹⁶¹ Buna karşılık uygulamada, eşler yerine vekillerinin kabul beyanında buldukları ve bazı mahkemelerin, normal şartlar altında reddedilecek bir boşanma davasını, davalı vekilinin boşanmayı kabul beyanını dikkate almak suretiyle ve yetersiz delillerle dahi kabul ettikleri görülmektedir (Doğan, s. 1937).

¹⁶² Yargıtay 2 HD, E: 16082, K: 17207, T: 24.12.2003: Özüğür, s. 469.

¹⁶³ Surlu, s. 745.

¹⁶⁴ Aras, s. 44.

¹⁶⁵ Özdemir, s. 150.

¹⁶⁶ Bununla birlikte, davayı uzatmak isteyen kötünietli davalının kabul beyanında bulunarak, boşanma sebebinin ispat eden davacıya karşı güçlük çıkarabileceği ihtimali de unutulmamalıdır. Ancak bu ihtimalin varlığı, iyiniyetli eşlerin son aşamada dahi anlaşmalı boşanabilme imkanlarını ellerinden almak için bir gerekçe oluşturmamalıdır. Zira hakim, usul hukukunun kendisine vermiş olduğu tüm imkanları kullanarak kötünietli girişimlerin önüne geçebilmelidir (Özdemir, s. 150).

¹⁶⁷ Özdemir, s. 150.

inandırma faaliyetidir.¹⁶⁸ HMK m. 187/1 uyarınca ispatın konusunu, tarafların üzerinde anlaşamadıkları ve fakat uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek çekişmeli vakıalar oluşturmaktadır. Taraflardan biri ancak kendisinin dayandığı vakıaların doğru olup olmadığı ispat ederek, davayı kazanır veya davanın reddini sağlayabilir. Bununla birlikte davacı, davasını dayandırdığı vakıaları ispat etse dahi, davalı bunların aksini ispat ederse davayı kaybeder.

Dolayısıyla, somut olayda davacı eşin boşanma sebebinin ispat etmiş olması halinde davalı eş, bunun aksini ispat edebilir. Böyle bir durumda, sürecin anlaşmalı boşanma hükümlerine göre yürütülmesi uygun olmayacaktır. Ayrıca ispat, uyuşmazlığın çözümüne hizmet etmekle birlikte, boşanma sebebinin ispatı, her durumda eşlerin boşanma yönündeki iradelerinin birleştiği yani anlaşmaları anlamına gelmemektedir. Başka bir deyişle, boşanma sebebinin ispatı, eşlerin birlikte başvurması veya bir eşin davasını diğer eşin kabul etmesi şeklinde bir etki doğurmamaktadır.

Aynı şekilde, davanın dayanağını oluşturan belli konular bakımından (örneğin mali konular) uyuşmazlığın hali hazırda devam edebilmesi de mümkündür. Bu nedenle hakimin, süreci TMK m. 166/3 uyarınca yürütmesinin herhangi bir anlamının bulunmayacağı söylenebilir. Bir başka ifadeyle, her ne kadar anlaşmalı boşanma ve buna bağlı olarak çekişmesiz yargı, sürecin daha basit, daha çabuk ve daha ucuz bir şekilde gerçekleşmesine hizmet etse de somut olay bağlamında bu hususlar söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla bu halde hakimin, açılmış ve görülmekte olan boşanma davasını, anlaşmalı boşanma hükümleri kapsamında karara bağlamaması gerektiği kanaatindeyiz.

Bu başlık altında tartışılması gereken bir başka mesele ise, bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi şeklindeki beyanın, HMK anlamında davayı kabul olup olmadığıdır. Doktrinde görüş birliği bulunmamakla birlikte,¹⁶⁹ bu halde kanaatimizce HMK anlamında davayı kabulden söz edilmemesi gerekir.

Bilindiği üzere, davaya son veren taraf işlemlerinden biri olan davayı kabul, davacının talep sonucuna davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesidir (HMK m. 308/1). Davayı kabul, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda hüküm doğurur (HMK m. 308/2). Davayı kabul, tek taraflı bir irade beyanı olup, mahkemeye verildiği andan itibaren hüküm ve sonuç doğurmaktadır.

¹⁶⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 403.

¹⁶⁹ Burada HMK anlamında davayı kabulden söz edilemeyeceğine ilişkin olarak bkz. Budak, s. 282; Akkaya, s. 57, 248; aksi yönde bkz. Kılıçoğlu, 1988, s. 387. Buna ek olarak *Ermenek*, bu irade beyanı ile, talep sonucunun değil; bir vakıanın kabulünün söz konusu olduğunu ileri sürmektedir. Dolayısıyla, burada bir davayı kabulden değil bir ikrardan söz edilebilir. Bu durum, evlilik birliğinin temelinden sarsılması olgusunun çekişmeli olmaktan çıkması ve hakimin davacı eşin ileri sürdüğü vakıaların doğruluğunu artık araştırmamasıyla açıklanmaktadır (*Ermenek*, s. 22-23).

Davayı kabulün geçerliliği, davacının rızasına veya mahkemenin onayına bağlı değildir (HMK m. 309/2).

Bu hususlardan hareketle, bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesinin, davayı sona erdiren usul işlemi niteliğinde olmadığı¹⁷⁰ söylenebilmektedir.¹⁷¹ Aksi takdirde, anlaşmalı boşanmanın diğer şartlarının (TMK m. 166/3-c.2) gerçekleşip gerçekleşmediğinin araştırılması engellenmiş olmakta ve bu da, kanun hükmünün amacıyla bağdaşmamaktadır.¹⁷² Dolayısıyla buradaki kabul ile, esasen anlaşmalı boşanmanın şartlarından biri gerçekleşmiş olup, diğer eşin boşanma talebine katılmak suretiyle boşanma isteğinin ortaya konulmasına ilişkin bir irade beyanı söz konusudur.¹⁷³

Ayrıca, anlaşmalı boşanmada, boşanma talebini kabul eden eşin yargılama sırasında bu talebinden vazgeçmesi mümkün olmakla birlikte, davayı kabul geri alınamaz.¹⁷⁴ Gerek eşlerin birlikte başvurmasında gerek bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesinde, eşlerden birinin bu talebinden vazgeçebileceği doktrinde kabul edilmiş olup; diğer eş, davaya TMK m. 166/1'e göre devam edebilecektir.¹⁷⁵ Başka bir deyişle, artık bu halde, evlilik birliğinin temelinden sarsıldığının ispatı için delil gösterilmesi gerekecektir.¹⁷⁶ Yargıtay da aynı görüşte olup, ayrıca bu halde "çekişmeli boşanmanın" söz konusu olacağını belirtmektedir.¹⁷⁷ Dolayısıyla Yargıtay, kanaatimizce, zımnen de olsa anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olduğunu kabul etmektedir.¹⁷⁸

Son olarak, TMK ve HMK anlamındaki kabullerin farklı olduğu, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olduğundan hareketle de ortaya konulmaktadır.¹⁷⁹ Budak'a göre, çekişmesiz yargı işi olan anlaşmalı

¹⁷⁰ Davaya son veren taraf işlemleri bakımından, buradaki kabulün, görülmekte olan davanın taraflarının, karşılıklı anlaşmayla dava konusu uyuşmazlığa son vermelerini ifade eden sulh (HMK m. 313) anlamına da gelmeyeceğinin belirtilmesi gerekmektedir. Zira sulh, davayı, mahkemenin muvafakatine ihtiyaç olmaksızın sona erdirmekte ve kesin hüküm gibi sonuç doğurmaktadır. Buna karşılık anlaşmalı boşanmada, anlaşmanın uygun bulunduğu dair bir mahkeme kararıyla boşanmaya karar verilmektedir (Akkaya, s. 57).

¹⁷¹ Budak, s. 285; Akkaya, s. 248.

¹⁷² Budak, s. 285.

¹⁷³ Akkaya, s. 248.

¹⁷⁴ Budak, s. 285-286.

¹⁷⁵ Öztan, 1990, s. 219; Budak, s. 285; Özdemir, s. 144; Akkaya, s. 250.

¹⁷⁶ Budak, s. 285.

¹⁷⁷ Örnek olarak bkz. "Anlaşmanın diğer tarafı olan eşin hüküm kesinleşinceye kadar anlaşma iradesinden dönmesini engelleyici yasal bir hüküm bulunmadığından, taraflara iddia ve savunmalarını bildirmesi ve delillerini sunması için imkân verilerek davaya "çekişmeli boşanma" (TMK m. 166/1-2) olarak davaya devam edilmesi gerekir." (YHGK. T. 18.04.2019, E. 2017/2-1941, K. 475: E-Uyar).

¹⁷⁸ Aynı yönde bkz. Tutumlu, 1066; Özdemir, s. 118.

¹⁷⁹ Budak, s. 282.

boşanmada ilgililerin yargılama malzemesi üzerinde tasarruf yetkisi bulunmadığından, teknik anlamıyla davayı kabulden söz etmek imkanı bulunmamaktadır.¹⁸⁰

C. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ÇEKİŞMELİ YARGI (DAVA) OLARAK ELE ALINMASI

Anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı içerisinde değerlendirilemeyeceği; başka bir deyişle, çekişmeli yargı (dava) olarak ele alınması gerektiği de ileri sürülmektedir.¹⁸¹ Bu sonuca, çoğunlukla eşlerin birlikte başvurması ihtimali üzerinden ulaşılmaktadır.¹⁸² Söz konusu değerlendirmede, birlikte başvuran eşlerin, davacı, davalı; davacı-davalı veya ilgili mi olduklarının tespiti önem taşımaktadır. Diğer bir ifadeyle, anlaşmalı boşanmaya çekişmesiz yargı veya dava niteliğinin verilmesi, genellikle anılan hususların tespitinden sonra yapılmaktadır.

¹⁸³

Anlaşmalı boşanma bakımından birlikte başvuru, eşlerin boşanma davasını beraberce açabilecekleri anlamına gelmektedir.¹⁸⁴ Bu halde, birlikte dava açmak hususunda kanunun tanımış olduğu şekli bir kolaylık söz konusudur.¹⁸⁵ Anlaşmalı da olsa, boşanma davasının doğal olarak çekişmesiz yargı türü içerisinde değerlendirilmesi mümkün değildir.¹⁸⁶ Hatta doktrindeki bazı yazarlara göre, eşlerin birlikte başvurması halinde çift taraflı dava söz konusu olmaktadır.¹⁸⁷

Anlaşmalı boşanmanın çekişmeli yargı olarak ele alınmasında hakimin, eşleri bizzat dinlemesi, boşanma yönündeki iradenin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi, boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumuna ilişkin düzenlemeyi uygun bulması, eşlerin de kabulü halinde bu düzenlemede değişiklikler yapabilmesi hususları belirleyici olmaktadır.¹⁸⁸ Bu noktada, boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumuna ilişkin düzenlemenin yani protokolün eşlerin ve çocukların menfaatine uygunluğunun denetlenmesi ön plana çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bu denetimin varlığı, anlaşmalı boşanmanın çekişmeli yargı

¹⁸⁰ Budak, s. 282-283.

¹⁸¹ Yılmaz, 2013, s. 504; Akıntürk/Ateş, s. 270; Surlu, s. 745, 754; Atmaca Ülkü, s. 164.

¹⁸² Nitekim bir eşin diğerinin açtığı davayı kabul etmesi hali, herhangi bir duraksama olmaksızın çekişmeli yargı olarak nitelendirilmelidir (Surlu, s. 745).

¹⁸³ Ayrıca bkz. III, B, 1.

¹⁸⁴ Akıntürk/Ateş, s. 270. Buna karşılık, söz konusu görüş, boşanmanın tabiatı şeklindeki sebebin ne anlama geldiğini açıklamamaktadır (Akkaya, s. 51).

¹⁸⁵ Atmaca Ülkü, s. 29.

¹⁸⁶ Akıntürk/Ateş, s. 270. Buna karşılık, söz konusu görüş, boşanmanın tabiatı şeklindeki sebebin ne anlama geldiğini açıklamamaktadır (Akkaya, s. 51).

¹⁸⁷ Yılmaz, 2013, s. 504; Ermenek, s. 24; Surlu, s. 754.

¹⁸⁸ Surlu, s. 754.

kapsamında ele alınmasının gerekçelerinden biri olarak ileri sürülmüştür.¹⁸⁹

Kanaatimizce, bir faaliyete çekişmeli yargı veya çekişmesiz yargı niteliği verilmesinde bu şekilde bir genelleme yapılmaması gerekmektedir. Örneğin, HMK m. 382/2'de, "6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna göre aile mahkemesi hakimi tarafından verilecek tedbirler" aile hukukuna ilişkin çekişmesiz yargı işleri arasında sayılmıştır. Bu tedbirlerde dahi, şiddet veya şiddet uygulanma tehlikesinin devam edeceğinin anlaşıldığı hallerde, resen, korunan kişinin ya da Bakanlık veya kolluk görevlilerinin talebi üzerine tedbirlerin süresinin veya şeklinin değiştirilmesine, bu tedbirlerin kaldırılmasına veya aynen devam etmesine karar verilebileceği düzenlenmektedir (6284 s. K. m. 8/2-c.2). Söz konusu tedbirler bağlamında, menfaatin korunmasına yönelik bir değerlendirme yapıldığı açık olmakla birlikte burada bir çekişmesiz yargı işi söz konusudur.

Anlaşmalı boşanmanın çekişmeli yargı kapsamında değerlendirilmesinin diğer bir gerekçesi ise, hakimin talep üzerine vereceği ihtiyati tedbir kararına dayanılarak tapu sicilinde yapılacak olan şerh işlemidir.¹⁹⁰ Söz konusu görüş ayrıntılı bir şekilde açıklanmamakla birlikte, buradaki ihtiyati tedbirin konusunu, protokole konu edimlerin ifasını tehlikeye atabilecek tasarruf işlemlerinin oluşturduğu düşünülmektedir. Şerh işlemi ile de TMK m. 1010/1-b.1 uyarınca, çekişmeli hakların korunmasına ilişkin mahkeme kararlarının şerhi kastedilmektedir. Başka bir deyişle bu görüş, hakim kararı üzerine tapu siciline yapılacak şerh işleminin ancak çekişmeli hakka dayanmasından hareketle, anlaşmalı boşanmayı çekişmeli yargı kapsamında değerlendirmektedir.

Kanaatimizce, tarafların bu şekilde bir ihtiyati tedbir talep edebilmeleri çekişmeli yargıda dahi mümkün değildir. Zira edinilmiş mallara katılma rejiminde eşlerin edinilmiş malları aralarında paylaşmaması; başka bir deyişle, eşlere tasfiye sonunda bir aynı hak tanınmaması söz konusudur.¹⁹¹ Bu halde, tasfiye sonucunda eşler veya mirasçılar artık değere katılmakta yani hesaplanan artık değer üzerinden belli bir oranda alacak hakkına sahip olmaktadır.¹⁹² Bu alacak, TMK m. 239/1 uyarınca katılma alacağıdır.

Katılma alacağının konusunu para alacağı oluşturduğundan, bu alacağın teminat altına alınması bakımından söz konusu olabilecek geçici

¹⁸⁹ Atmaca Ülkü, s. 164.

¹⁹⁰ Atmaca Ülkü, s. 164.

¹⁹¹ Akıntürk/Ateş, s. 168.

¹⁹² Akıntürk/Ateş, s. 163, 172.

hukuki koruma tedbiri kural olarak ihtiyati hacizdir.¹⁹³ Çünkü ihtiyati haciz, rehinle temin edilmemiş ve vadesi gelmiş bir para borcunun alacaklısı tarafından istenebilir. Buna karşılık ihtiyati tedbir kural olarak paradan başka şeyler hakkındaki davalarda söz konusudur.¹⁹⁴ Daha açık bir ifadeyle, bir para alacağının ileride tahsil edilmesini teminat altına almak için, borçlunun bir kısım alacak, hak ve mallarına geçici olarak hukukten el konulması söz konusu ise alınması gereken tedbir, ihtiyati hacizdir.¹⁹⁵ Buna karşılık Yargıtay, katılma alacağının temini bakımından ihtiyati tedbir kararı verilmesi gerektiği yönünde kararlar vermektedir.¹⁹⁶

Sonuç olarak, temelini yargı kararlarından alan bu uygulama doğru kabul edilecek olsa bile, tapu kütüğüne verilen şerhin konusunu oluşturabilecek mahkeme kararlarının sırf çekişmeli hakların korunmasına ilişkin olmasından hareketle böyle bir çıkarım yapılmaması gerektiği kanaatindeyiz.

D. GÖRÜŞÜMÜZ

1. Çekişmesiz Yargı Ölçütleri Bakımından

Anlaşmalı boşanma, uyuşmazlık yokluğu ölçütüne göre bir çekişmesiz yargı işi sayılmalıdır. Bununla birlikte, diğer ölçütlerin (sübjektif hakkın yokluğu, re'sen harekete geçme, inşai etki) anlaşmalı boşanma bakımından neden işlerlik kazanmadığı öncelikle ortaya konulmalıdır.

Boşanma inşai bir hak olup; bunun, gerek dava gerek anlaşmalı boşanma ile sağlanması arasında sübjektif hakkın varlığı bakımından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Her iki durumda da, hak sahibinin, bu hakkını tek taraflı olarak kullanmasıyla hukuki sonuç kendiliğinden doğmamaktadır. Hukuki sonucun doğması için bir mahkeme hükmüne ihtiyaç bulunmaktadır. Boşanma talebinin kabul edilmesi halinde verilen inşai hüküm, sübjektif inşai bir hakka dayanmaktadır.¹⁹⁷ Dolayısıyla, eşler arasında boşanma konusunda herhangi bir çekişmenin olmaması, boşanma kararının da sübjektif bir hakka dayanmadığı şeklinde yorumlanmamalıdır.¹⁹⁸

¹⁹³ Merve Çetinkaya, "Para Alacaklarına İlişkin Geçici Hukuki Korumalar (Karar İncelemesi)", S. 2, Y. 2014, İzmir Barosu Dergisi, s. 27.

¹⁹⁴ Ramazan Arslan/Ejder Yılmaz/Sema Taşpınar Ayvaz/Emel Hanağası, İcra ve İflas Hukuku, 7. Baskı, Ankara, 2021b, s. 447.

¹⁹⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021b, s. 447.

¹⁹⁶ Örnek olarak bkz. Yargıtay 8. HD, E: 1742, K: 1778, T: 13.03.2012: E-Uyar; bu kararın değerlendirmesi için ayrıca bkz. Çetinkaya, s. 37-38.

¹⁹⁷ Kuru, 1961, s. 33; Kuru, 2015, s. 709.

¹⁹⁸ Aynı yönde bkz. Surlu, s. 750.

Anlaşmalı boşanmada, boşanma yönündeki iradenin mahkemeye taşınması, hakimın re'sen harekete geçmesiyle değil; ancak eşlerin talebiyle söz konusudur. Başka bir deyişle, hakimın, eşleri bizzat dinleyerek boşanma konusundaki iradelerinin serbestçe açıklanıp açıklanmadığına kanaat getirebilmesi ve boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumuna ilişkin anlaşmayı inceleyebilmesi, eşlerin birlikte başvurmasına veya bir eşin diğer eşin davasını kabul etmesine bağlıdır. Bu bakımdan anlaşmalı boşanmanın takibi talebe bağlı bir çekişmesiz yargı işi olduğu da söylenebilir.¹⁹⁹

Anlaşmalı boşanmanın inşai bir kararı beraberinde getirmesi, inşai etki ölçütünü makul kılmakla birlikte; anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olarak sayılabilmesi için yeterli değildir. Nitekim tipik bir boşanma davası sonucunda verilen boşanma hükmüyle de inşai bir etki ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu ölçüt, tek başına olmamakla birlikte ancak diğer belli ölçütlerle ele alındığında, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olduğu sonucunu doğurabilir.

Uyuşmazlık sözlük anlamıyla, uyuşmama durumu²⁰⁰ veya niza, ihtilaf, çekişme, dava, kavga anlamlarına gelmektedir.²⁰¹ Anlaşmalı boşanma bakımından uyuşmazlık yokluğu ise, eşlerin boşanma ve buna bağlı hususlarda aralarında bir uyuşmazlık olmamasıdır. Başka bir deyişle, boşanma konusunda eşler arasında bir çekişme bulunmadığı gibi, eşlerden birinin boşanma talebinin kabulü; diğer eşin ise boşanma talebinin reddi gibi bir durum da söz konusu değildir.

Ayrıca konunun incelenmesinde, “çekişmeli” ve “çekişmesiz” kavramlarının birbirinin aksini ifade eder şekilde ele alınmaması gerekir. Bu kavramlar, dava olarak somutlaşan farklı bir alanı ifade etmek için kullanılmaktadır.²⁰² Dolayısıyla anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilmesi, bir anlamda onu, boşanma davasıyla taban tabana zıt bir kurum haline getirmemektedir. Esasında bu farklılık, evlilik birliğinin sarsılıp sarsılmadığı araştırılmaksızın, Kanunda sayılan şartların sağlanması halinde belli bir usul izlenerek boşanma imkanı verilmesinden kaynaklanmaktadır. Nitekim çekişmeli yargıda olduğu gibi çekişmesiz yargı da yargısal bir faaliyeti içermektedir.

Uyuşmazlık yokluğunun, belli hallerde çekişmeli yargı ile çekişmesiz yargı arasındaki farkı tam olarak ortaya koyamayabileceği hususu da inceleme konumuz bakımından dikkat çekicidir. *Kuru*, çekişmeli yargıda, davanın bir uyuşmazlık olmadan da sonuçlandığı haller arasında, “*boşanma davalarında davalının, davacının hukuki talebine*

¹⁹⁹ Aynı yönde bkz. Budak, s. 282.

²⁰⁰ <https://sozluk.gov.tr/> (s.e.t. 01.07.2022)

²⁰¹ Ejder Yılmaz, Hukuk Sözlüğü, Genişletilmiş 8. Baskı, Ankara, 2004, s. 1278.

²⁰² Akkan, s. 102.

itiraz etmeyip bilakis iştirak etmesini” de saymıştır.²⁰³ Kanaatimizce bu hal, bugün için, bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi kapsamında değerlendirilebilir.

Kuru, bu durumda uyuşmazlığın olmadığını kabul etmekle birlikte; meseleyi, çekişmeli yargı içerisinde değerlendirmiş ve bunu da uyuşmazlık yokluğu ölçütüne verilmesi gereken anlamla açıklamıştır.²⁰⁴ Kuru’ya göre, bir meselede uyuşmazlık olup olmadığının tespitinde, sadece görünür olan veya meydana gelen bir uyuşmazlığın varlığı ile yetinilmemeli; o meselenin, ilgililer arasında uyuşmazlık doğurma ihtimali ve imkanına da bakılmalıdır. Ancak bu ihtimal ve imkan geniş tutulmamalıdır.²⁰⁵ Bunun için, uyuşmazlığı meydana getirebilecek olan kimsenin bilinmesi ve bu kimsenin irade açıklaması önem taşımaktadır. Zira irade açıklamasının meseleyi tek başına uyuşmazlık konusu haline getirmeye yeterli olması gerekmektedir.²⁰⁶ Nitekim yukarıdaki boşanma davası örneğinde davalı, davacının hukuki talebine iştirak edebileceği gibi bu talebe karşı da çıkabilir.²⁰⁷ Dolayısıyla, burada görünürde bir uyuşmazlık bulunmamakla birlikte, meselenin ilgililer arasında uyuşmazlık doğurması ihtimali saklıdır.

Uyuşmazlığın varlığından ziyade uyuşmazlık ihtimalini esas alan bu görüş, oldukça isabetlidir. Bu açıdan, özellikle de, bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi halinin uyuşmazlık içermese dahi çekişmeli yargı kapsamında ele alınması gerektiği söylenebilir. Ancak söz konusu görüş, anlaşmalı boşanmanın henüz yasal olarak düzenlemeye kavuşturulmadığı dönemde kaleme alınmıştır. Dolayısıyla bugün için, anlaşmalı boşanma ile tipik bir boşanma davasından farklı usuller izlenerek boşanmaya hükmolunabilmesi karşısında, bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hali çekişmesiz yargı kapsamında değerlendirilmelidir. Ayrıca, kabul beyanının geri alınması halinde, meselenin çekişmeli yargı kapsamında incelenmesi zaten mümkündür.

2. Eşlerin Boşanma Yönündeki İradeleri Bakımından

Çekişmesiz yargı ölçütlerinin yanı sıra, konuya ilişkin görüşümüzün oluşmasında eşlerin boşanma yönündeki iradelerinin birleşmesi bakımından yapılan değerlendirmeler de etkili olmuştur. Bu bakımdan:

İlk olarak, birlikte başvurunun, uyuşmazlık yokluğu kapsamında değerlendirilemeyeceği; bu başvurunun, yasal karineden yararlanmak ve esasında çekişmeli olan evlilik birliğini sonlandırmak için yapıldığı

²⁰³ Kuru, 1961, s. 18.

²⁰⁴ Kuru, 1961, s. 18-19

²⁰⁵ Kuru, 1961, s. 18.

²⁰⁶ Kuru, 1961, s. 18.

²⁰⁷ Kuru, 1961, s. 18.

görüşü²⁰⁸ uygun görünmemektedir. Zira anlaşmalı boşanmada eşlerin boşanmayı hangi iç nedenlerle istedikleri hususu hakimi ilgilendirmemektedir. Hakimin tespit edeceği şey, eşlerin boşanma konusundaki özgür, sakatlanmamış ve üzerinde düşünülmüş kararlarıdır.²⁰⁹

Birlikte başvuruda dahi eşlerin boşanma iradelerini mahkeme önüne taşımalarına yol açan belli anlaşmazlıklar içinde bulunma ihtimalleri saklıdır. Ancak bu anlaşmazlıkların varlığı, meselenin çekişmeli yargı veya çekişmesiz yargı bağlamında değerlendirilmesinde etkili olmamalıdır. Ayrıca bu halde eşler, yasal karineden yararlanmaktan ziyade irade ilkesine uygun olarak evlilik birliğini sona erdirmektedirler. Bu durum ise, eşlerin boşanma ve buna bağlı hususlar bakımından anlaşmaları şeklinde somutlaşmıştır.

Uyuşmazlık kavramını mutlak bir şekilde ele alan bu görüş, birlikte başvuru sonrasında da eşler arasındaki herhangi bir çekişmenin mahkeme önüne taşınamayacağı izlenimini vermektedir. Ancak burada eşlerin, sırf bir an önce boşanabilmek için hali hazırda veya süreç içerisinde meydana gelebilecek uyuşmazlıklardan feragat etmeleri gibi bir durum söz konusu değildir.

Anlaşmalı boşanmayı, boşanma yargılamasında TMK m. 166/1-2 hükümlerinin işlerlik kazanmaması için sadece bir araç olarak görmek, bu kurumla amaçlanan belli hususların da göz ardı edilmesine yol açabilir. Anlaşmalı boşanmayla, evlilik birliğini temelden sarsan olaylara rağmen boşanma kararı verilememesinin, eşleri bıraktığı zor durumun önüne geçilmiştir. Bu bakımdan, eşlerin fiilen ayrı yaşadıkları ve sadece hukuken devam eden evlilikler engellenmiştir.

Ayrıca, bu kurumla, kusur isnatlarıyla dolu boşanma süreçlerinin önlenmesi, eşler arasında işbirliği ve anlaşma yapılmasına uygun bir zemin hazırlanması, mahkemenin sürece daha az müdahalesiyle taraflar arasındaki çekişmenin en aza indirgenmesi, aile içi sorunların mahkeme önüne taşınmaması, eşlerin boşanma sonrasında da iyi ilişkiler içinde bulunabilmeleri ve özellikle de çocukların en az zararlı yeni bir yaşama geçebilmeleri vb. hususlar da amaçlanmaktadır.²¹⁰

Birlikte başvuruda, başvuru dilekçesinin niteliği ve eşlerin dilekçede hangi sıfatla yer alacaklarına ilişkin tartışmalar da dikkat çekicidir. Bu tartışmalar, bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi halinde gündeme gelmemektedir. Zira bu halde, boşanma talebi, başlangıçta bir dava yoluyla ileri sürülmektedir.

Genel olarak doktrinde öncelikle, eşlerin davacı, davalı, davacı-davalı veya ilgili mi olacakları şeklindeki tartışmalar ve buna ilişkin

²⁰⁸ Surlu, s. 747.

²⁰⁹ Özdemir, s. 151.

²¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Özdemir, s 31-32.

tespitler yapılmaktadır. Anlaşmalı boşanmaya, çekişmesiz yargı işi veya dava niteliğinin verilmesi ise bundan sonra söz konusu olmaktadır.

Anılan hususların tartışılması ve tespiti bakımından izlenen sıra, kanaatimizce hatalıdır. Zira bu tartışmaların sona erebilmesi, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olup olmadığı sorusunun cevaplandırılmasıyla mümkündür. Ancak bu soru cevaplandırılrsa dahi, belli hususların hala tam olarak açıklanamadığı da görülmektedir.

Örneğin, anlaşmalı boşanma bir dava olarak kabul edildiğinde, hangi eşin davacı hangi eşin davalı olacağı veya eşlerden her ikisinin davacı-davalı şeklinde gösterilip gösterilmeyeceği soruları gündeme gelmektedir. Bu noktada tekrar belirtilmelidir ki, anılan sorular, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi veya dava olup olmadığının tayini ile ilgili değildir.

Birlikte başvurma, dava kavramından farklıdır. Dava, maddi hukuk kurallarının kendisine tanıdığı hakkı bir başkası tarafından tanınmayan; tanınmama tehlikesiyle karşı karşıya bulunan veya haksız bir taleple karşılaşan kişinin mahkemeden hukuki koruma isteminde bulunmasıyla söz konusu olmaktadır. Mahkemeden hukuki koruma isteyen kişi “davacı”; davacının hakkını ihlal eden, kullanmasını önlemeye çalışan veya ondan haksız talepte bulunan kişi ise, “davalı” olarak adlandırılır.²¹¹

Birlikte başvuruda ise, bir hakkın ihlali veya haksız bir talep söz konusu olmadığı gibi eşlerin yukarıdaki nitelikleri haiz davacı veya davalı sıfatını taşımadıkları açıktır. Bunun bir sonucu olarak, eşlerin boşanma iradelerini ortaya koydukları dilekçe de dava dilekçesi olmayacaktır. Bu durum, çekişmesiz yargı işlerinde basit yargılama usulünün ancak niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanmasıyla da (HMK m. 385/1) uyumludur.

Birlikte başvuran eşlerin, hem davacı hem de davalı olmaları da söz konusu değildir. Dolayısıyla burada bir çift taraflı davanın bulunmamaktadır. Ayrıca, gerek menfaat çekişmesinin yokluğu gerek davanın sonucundan her iki tarafın yararlanması özelliklerinin ortak olması, anlaşmalı boşanmanın başlı başına bir çift taraflı dava olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Zira çift taraflı davanın talep sonucu, taraflar arasındaki ortak hukuki ilişkinin sona ermesi sebebiyle, bu ilişkiden kaynaklanan hakların paylaşılmasıdır. Anlaşmalı boşanmada ise, boşanmanın mali sonuçlarına ve çocukların durumuna ilişkin bir anlaşma söz konusu olmakla birlikte; bu husus, eşlerin boşanmaya karar verilmesi yönündeki asıl taleplerinin konusunu oluşturmamaktadır. Başka bir deyişle, böyle bir anlaşma, hukuki ilişkiden kaynaklanan hakların paylaşılmasından ziyade TMK m. 166/3 anlamında boşanma kararı verilebilmesi için aranan bir koşuldur.

²¹¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 253; Dava, davacı ve davalı kavramları için ayrıca bkz. Yılmaz, 2004, s. 246, 247, 248.

Tüm bu hususlardan hareketle, birlikte başvuru bakımından şu sonuçlara ulaşılabilir:

Birlikte başvuruda, boşanma yönündeki iradenin dava şeklinde mahkemeye taşınmaması gerekmektedir.

Kanun koyucunun iki farklı ihtimal üzerinden düzenleme yapması da, eşlerin birlikte başvurmasının bir dava olarak nitelendirilemeyeceğini doğrulamaktadır.²¹² Aksi takdirde, başlangıçtaki ortak boşanma iradesine rağmen, talebin her halükarda bir dava ile mahkemeye taşınacağı ve boşanmanın da ancak bundan sonra, eşlerden birinin davayı kabul etmesiyle gerçekleşebileceği gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır.

Birlikte başvuran eşlerden birinin davacı, diğerinin davalı veya eşlerin hem davacı hem davalı olacağı kabul edilmemelidir.

Aksi takdirde, ortada bir çekişmesiz yargı işi olmasına rağmen eşlerin adeta birbirlerinin hasmı haline getirilmesi söz konusu olacaktır. Bu husus, çekişmesiz yargı işlerinin, şekli taraflar oluşturularak yapay bir davaya dönüştürülmesine benzetilebilir. Ancak esasında hasım olarak kabul edilemeyecek bir makam veya şahsın şeklen hasım gösterilmesiyle bir işin çekişmesiz yargıdan çıkıp çekişmeli yargıya girmesi mümkün olmamalıdır.²¹³

Bu durum önceleri, ülkemizde başlı başına bir çekişmesiz yargı usulünün olmamasına, çekişmesiz yargının niteliğinin değerlendirilmemesine ve bu nedenle mahkemeye gelen her işin kanundaki usul kalıplarına uydurulmak istenmesine bağlanmıştır.²¹⁴ Anılan hususlar, çekişmesiz yargının HMK'nda ayrıca düzenlenmesiyle bertaraf edilmeye çalışılsa da hala varlığını devam ettirmektedir ve bu durumun en tipik örneklerinden biri de anlaşmalı boşanmadır.

İkinci olarak, bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesi halinde de anlaşmalı boşanma, bir çekişmesiz yargı işi olarak değerlendirilmelidir. Burada başlangıçta bir boşanma davası söz olmakla birlikte; kabulden sonra süreç, çekişmesiz yargıya dönüşmektedir. Nitekim kabulle birlikte, boşanma yönündeki iradenin ortak hale geldiği ve bu konuda eşler arasında herhangi bir çekişmenin bulunmadığı açıktır. Dolayısıyla bu ihtimalde de, uyuşmazlık yokluğu ölçütü işlerlik kazanmaktadır.

²¹² *Kuru*'ya göre, 743 sayılı EMK'nun 132. maddesinde, boşanma davası ile ihtar talebi aynı cümle içerisinde kullanılarak talep ile dava arasındaki fark doğru bir şekilde ortaya konulmuştur (*Kuru*, 1961, s. 25). Aynı husus, TMK'nun 164. maddesinde de, istem ve boşanma davası sözcüklerinin kullanılmasıyla gerçekleşmiştir. Kanaatimizce, TMK m. 166/3'te, eşlerin birlikte başvurması ile bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi ibarelerinin arasında da böyle bir durum söz konusudur.

²¹³ *Kuru*, 1961, s. 22.

²¹⁴ *Kuru*, 1961, s. 22.

Ayrıca bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabulü, HMK m. 308 anlamında bir kabul değildir. Zira bu halde, davayı sona erdiren bir taraf işleminden bahsedilemez. Nitekim burada, dava yoluyla ileri sürülen boşanma talebine diğer eşin de katılmasına ilişkin bir irade beyanı söz konusudur. Bu irade beyanı, boşanma yargılamasının TMK m. 166/3 hükümlerine göre yürütülebilmesi için varlığı aranan ve meselenin çekişmesiz yargı bağlamında değerlendirilebilmesine yol açan bir irade beyanıdır.

3. Diğer Hususlar Bakımından

Bu hususlar, eşlerden birinin boşanma talebinden vazgeçmesi, Yargıtay'ın konuya ilişkin tutumu ve anlaşmalı boşanma kurumu hakkında ileri sürülen çekinceler şeklinde sayılabilir.

İlk olarak, eşlerin birlikte başvurmasında veya bir eşin açtığı davayı diğer eşin kabul etmesinde, eşlerden birinin bu talebinden vazgeçebilmesi mümkündür.²¹⁵ Bu durum, bir işin yargılama sırasında çekişmesiz olmaktan çıkıp çekişmeli yargı alanına girmesine benzetilebilir. Bu ise, çekişmesiz yargı kararından etkilenebilen ve çekişme yokluğunu ortadan kaldıracak nitelikteki uyuşmazlığı ortaya çıkaran bir üçüncü kişinin yani maddi anlamda ilgilinin²¹⁶ varlığına bağlıdır.²¹⁷ Burada çekişme, üçüncü kişinin itirazı ile söz konusudur. Bunun en tipik örneği, mirasçılık belgesi verilmesi taleplerinde, kendisine mirasçı olarak yer verilmeyen üçüncü bir kişinin mahkemeye başvurarak kendisinin de mirasçı olduğunu bildirmesidir.²¹⁸

Eşlerden birinin anlaşmalı boşanma talebinden vazgeçmesi de, boşanma konusundaki uyuşmazlık yokluğunu ortadan kaldıracak nitelikte bir irade beyanı şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla boşanma çekişmesiz olmaktan çıkıp, çekişmeli yargı alanına girecektir.²¹⁹ Bu noktada, anlaşmalı boşanma talebini inceleyen mahkemenin meseleyi, çekişmeli yargı (dava) bağlamında kendiliğinden ele alıp alamayacağı sorusu gündeme gelebilir. Zira meselenin kendiliğinden çekişmeli yargıya dönüşeceğinin kabulü, yargılamaya hakim olan ilkelerle özellikle de tasarruf ilkesi ve taleple bağlılık ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

Budak'a göre, çekişmesiz yargı işini gören mahkemenin, çekişmeli yargı talebini inceleyebilmesi belli hususlarla mümkündür. Bunlar, derdest çekişmesiz yargı işinin ıslah yoluyla HMK m. 176'daki şartlar

²¹⁵ Öztan, 1990, s. 219; Budak, s. 285, Özdemir, s. 144; Akkaya, s. 250.

²¹⁶ Çekişmesiz yargıda şekli anlamda ilgili ve maddi anlamda ilgili kavramları için ayrıca bkz. Kuru, 1961, s. 141; Akkan, s. 105; Budak/Karaaslan, s. 332; Tanrıver, s. 114.

²¹⁷ Budak/Karaaslan, s. 330.

²¹⁸ Budak/Karaaslan, s. 331; Kuru, 2015, s. 711.

²¹⁹ Nitekim Yargıtay kararlarında da bu durum, "çekişmeli boşanma" şeklinde ifade edilmiştir (Örnek olarak bkz. Yargıtay 2. HD, E: 2016/18784, K: 6487, T: 22.05.2018: E-Uyar).

yerine getirilerek davaya dönüştürülmesi veya çekişme yaratan üçüncü kişinin harçlarını ödeyerek bir dava dilekçesi hazırlamasıdır. Bu yollara başvurulmaması halinde ise, çekişmesiz yargı işinin konusuz kalması nedeniyle yargılamaya son verilmesi gerekir.²²⁰

Bu durum, özellikle de birlikte başvuran eşlerden birinin boşanma talebinden vazgeçmesi halinde önem taşımaktadır. Zira birlikte başvuruda eşler çoğunlukla ortak bir dilekçe kaleme almaktadırlar. Her ne kadar bu dilekçe, çoğu zaman dava dilekçesi gibi kaleme alınsa da, eşlerin boşanma yönündeki ortak iradelerini içermektedir ve bu nedenle HMK anlamında bir dava dilekçesi olmadığı açıktır. Dolayısıyla, anlaşmalı boşanma talebinden vazgeçen eşin, birlikte başvuruda tek bir harç yatırılması halinde harcını da yatırmak suretiyle mahkemeye HMK m. 119'daki unsurları içeren bir dava dilekçesi vermesi uygun olacaktır.

İkinci olarak, Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatları bağlamında, zımninden de olsa, anlaşmalı boşanmanın bir çekişmesiz yargı işi olduğu sonucuna varılabilir. Zira boşanma, TMK m. 166/3 uyarınca talep edilmiş olsa dahi, eşlerin tek bir konuda anlaşamamaları halinde hakim, bu anlaşmazlıkları devam eden anlaşmalı boşanma süreci içerisinde karara bağlayamayacaktır. Bu süreç, TMK'nun 166. maddesinin 1., 2. ve 4. fıkralarına göre yürütülerek "çekişmeli boşanmaya" dönüşecektir²²¹. Ayrıca Yargıtay bir kararında, anlaşmalı boşanma için "iş" ifadesini kullanmış olup, bu husus çalışma konumuz bakımından oldukça önem taşımaktadır.²²²

Son olarak, anlaşmalı boşanmanın doğrudan bir çekişmesiz yargı işi olarak değerlendirilmemesi, kanaatimizce bu kurum bakımından ileri sürülen belli çekincelerle de ilgilidir. Bu çekincelerden konumuz bakımından en dikkat çekici olanı, eşlere karşılıklı rıza ile boşanma yetkisinin verilmesi halinde mahkemenin işinin yalnızca tescilden ibaret olacağıdır. Halbuki anlaşmalı boşanmanın bir çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilmesi, mahkemeyi TMK m. 166/3'teki şartları şeklen inceleyen ve bu şartların gerçekleşmesi halinde de boşanmaya onay, izin veren bir makam haline dönüştürmemektedir. Başka bir deyişle, burada boşanmanın nüfus idaresince evlendirme memurluğunda veya noter vb. kurumda tescil edilerek gerçekleştirilmesi gibi bir söz konusu değildir.

Kaldı ki, belli çekişmesiz yargı işlerinde mahkemeler, bazen onay, bazen izin makamı, bazen de yeni bir durum oluşturmaya yönelik karar organı gibi de görev yapmaktadırlar.²²³ Dolayısıyla, konuya bu açıdan yaklaşılmalıdır.

²²⁰ Budak/Karaaslan, s. 331-332.

²²¹ Örnek olarak bkz. Yargıtay 2. HD, E: 3660, K: 7254, T: 17.06.2019: E-Uyar.

²²² "1- Medenî Kanununun 166/3. maddesinin aradığı koşullar oluşmamıştır. İşin 166/1. maddesi çerçevesinde incelenmesi gerekirken bu yönde araştırma yapılmaması isabetsizdir." (Yargıtay 2. HD, E: 5432, K: 6797, T: 08.05.2003: Özügür, s. 473).

²²³ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, 2021a, s. 77.

SONUÇ

Çekişmesiz yargı işleri, HMK'nun 382. maddesinin 2. fıkrasında örnek niteliğinde sayılmıştır. TMK'nun 166. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen anlaşmalı boşanma ise, bu sayımın içerisinde yer almamaktadır. Buna rağmen, anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı işi olup olmadığı değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, HMK m. 382/1 uyarınca çekişmesiz yargı ölçütleriyle söz konusu olabilmektedir. Çalışmamızda öncelikle bu ölçütler bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca mesele, eşlerin boşanma yönündeki iradelerinin birleşmesi bakımından da incelenmiştir. Bu incelemeler yapılırken öncelikle doktrindeki görüşlere ve Yargıtay'ın konuya ilişkin tutumuna yer verilmiştir. Konuya ilişkin görüşümüz ise, yine bu hususlar çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca konu ile ilgisi olan belli hususlara da değinilmiştir.

Tüm bu değerlendirmelerden hareketle, *“Anlaşmalı Boşanma Bir Çekişmesiz Yargı İşidir Midir?”* sorusu, *eşlerin boşanma yönündeki ortak iradelerinin ne şekilde somutlaştığına bakılmaksızın burada uyumsuzluk yokluğu ölçütüne göre bir çekişmesiz yargı işi bulunmaktadır* şeklinde cevaplandırılmıştır.

Bu sorunun cevaplandırılmasının yanı sıra, konuya ilişkin usul kuralları ve maddi hukuk kuralları bakımından belli önerilere yer verilmesi önem taşımaktadır. Zira bu yolla, çalışmanın amacı tam anlamıyla gerçekleşecektir. Aşağıda önerilerimize yer verilmek suretiyle çalışma sonuçlandırılmıştır. Gerek çalışma konumuz gerek ilgili hususlar bakımından önerilerimiz şu şekildedir:

Anlaşmalı boşanma, doğrudan doğruya HMK'nun 382. maddesinin 2. fıkrasındaki sayıma dahil edilebilir. Nitekim burada yer alan bir işin, çekişmesiz yargı ölçütlerine uygun olmasa da çekişmesiz yargı işi sayılacağı açıktır. HMK m. 382/2'deki sayımda, aile hukukuna giren çekişmesiz yargı işlerinin sayısının (on dokuz adet) en fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun, çekişmesiz yargının aile hukukundaki işlere uygulanmasındaki genel menfaat²²⁴ ile ilgisi olduğu söylenebilir. Ayrıca, re'sen araştırma ve bazı hallerde re'sen harekete geçme ilkesinin uygulandığı çekişmesiz yargı işleri ile aile hukukuna ait davalar, hakimin üstlendiği aktif rol sebebiyle benzerlik taşımaktadır.²²⁵ Anlaşmalı boşanma mahiyeti itibariyle, kanun koyucuyu HMK m. 382/2'deki sayımı yapmaya sevk eden nedenlerle de uyumludur. Zira bu sayım, çekişmesiz yargı işlerinin dava şeklinde yürütülmesi veya bir işin çekişmesiz yargı işi olup olmadığının belirlenmesinin belli hallerde güç olması gibi nedenlerle yapılmıştır. İşte tüm bu hususlar karşısında, eşlerin iradesinin ön planda olduğu anlaşmalı boşanmanın HMK m. 382/2 düzenlemesi içerisinde açıkça yer alması gerekir. Bununla birlikte,

²²⁴ Kuru, 1961, s. 69.

²²⁵ Budak/Karaaslan, s. 323.

aile hukukuna ilişkin ayrı bir çekişmesiz yargı kanununun düzenlenmesi ve anlaşmalı boşanmanın da burada yer alması düşünülebilir.

Yukarıdaki önerimiz saklı kalmak üzere, en azından konuya ilişkin çelişkilerin giderilebilmesi için TMK'nun 166. maddesinin 3. fıkrasına, “*Yukarıdaki şartların gerçekleşmemesi halinde, yargulamaya birinci, ikinci ve dördüncü fıkralar uyarınca devam olunur*” şeklinde son bir cümle eklenmesi düşünülebilir. Nitekim böyle bir düzenlemeyle anlaşmalı boşanma, zımnen de olsa, bir çekişmesiz yargı işi olarak kabul edilebilecektir. Ayrıca Yargıtay'ın bu hususta yıllardır süregelen içtihatı yasal bir düzenlemeye kavuşturulacaktır. Bu şekilde bir düzenlemenin yapılması, TMK m. 166/1-2 ile TMK m. 166/3 hükümlerinin işlerlik kazandığı hallerin farklı olduğunu da ortaya koyacaktır. Zira söz konusu fark çoğu zaman anlaşılmadığından, uygulamada TMK m. 166/1-2 hükmünün arkasında anlaşmalı boşanmanın gerçekleştirildiği ve dolayısıyla boşanma konusunda anlaşmış eşlere çok özel durumlar bulunmadığı sürece hoşgörü ile yaklaşıldığı ve boşanmalarına karar verildiği görülmektedir.

Anlaşmalı boşanmada, çekişmeli yargıya ilişkin terminoloji kullanılmamalıdır. Bu bakımdan TMK m. 166/3'te, boşanma ve yan sonuçları konusunda ortak iradeye sahip eşler ifade ediliyor olsa da, “*taraf*” kavramının kullanılmaması gerekir.²²⁶ Zira taraf, istekleri, düşünceleri karşıt olan iki kişiden veya iki topluluktan her biri²²⁷ ya da bir hukuki işleme yan olan kişi; yargılamada, davacı veya davalı bulunan kişi²²⁸ anlamlarına gelmekte yani bir uyuşmazlığı, çekişmeyi çağrıştırmaktadır. Aynı husus, anlaşmalı boşanma yargılamasında da geçerli olmalıdır. Dolayısıyla, “*anlaşmalı boşanma davası*”,²²⁹ “*davacı eş*”, “*davalı eş*”, “*davacı-davalı eş*”, “*davalı-davacı eş*” kavramları da kullanılmamalıdır. Özellikle de uygulamacıların bu kavramları sıkça kullanması, daha önceleri çekişmesiz yargının kanunda ayrıca düzenlenmemesiyle açıklanabiliyorken, hali hazırda bu kavramların kullanımına devam edilmektedir. Oysa birlikte başvuruya rağmen boşanma hükmünde, eşlerden birinin davacı diğerinin davalı olarak gösterilmesi sakıncalıdır. Böyle bir durumda her bir eş, kendisinin davacı olduğunu ileri sürerek hükümde bu şekilde gösterilmesini isteyebilir. Hatta uygulamada davanın (?) kadın eş tarafından açılması gibi bir durum gelişmiştir. Dolayısıyla, bu kavramlar yerine “*iş*”, “*istek*”,

²²⁶ Bu düzenlemedeki taraf kavramının davanın taraflarından ziyade; evlilik birliğinin tarafları yani eşler olarak anlaşılması gerektiği yönünde ayrıca bkz. Özdemir, s. 147, dn, s. 610.

²²⁷ <https://sozluk.gov.tr/> (s.e.t. 01.07.2022)

²²⁸ Yılmaz, 2004, s. 1184.

²²⁹ Boşanma davası, eşlerden birinin diğerini hasım göstererek, aralarındaki evlilik ilişkisinin sona erdirilmesini mahkemeden istemesi şeklinde tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2004, s. 175). Bu tanımdan da hareketle, anlaşmalı boşanmanın, “anlaşmalı boşanma davası” şeklinde ifade edilmesi kanaatimizce doğru değildir.

“istem”, “talep”; “ilgili”, “alakadar”, “talepte bulunan” kavramlarının kullanılması isabetli olacaktır. Ayrıca meselenin bu kavramlarla ele alınması, başlangıçtaki anlaşmanın sonradan sağlanamamasına; dolayısıyla, eşler ve hatta çocuklar açısından tatsızlıklara yol açabilmektedir. Dolayısıyla, gerek yargılama hukukunun esasları gerek eşlerin ve çocukların psikolojisi bakımından bu kavramları kullanmanın yol açabileceği sorunların tespiti ve giderilmesi için uygulamacıların bilinçlendirilmesi ve belli anket çalışmalarının yapılması düşünülebilir.

HMK m. 385/1 uyarınca çekişmesiz yargıda niteliğine uygun düştüğü ölçüde basit yargılama usulü uygulanmaktadır. Bu hüküm, basit yargılama usulünde dava açılmasının dilekçeyle olacağına ilişkin HMK m. 317/1 hükmü ile birlikte yorumlandığında, çekişmesiz yargıda mahkemeye başvurunun tipik bir dava dilekçesiyle olmasa da kural olarak bir dilekçeyle olacağı söylenebilir. Ayrıca, basit yargılama usulünde dava dilekçesinin Yönetmelikte²³⁰ belirlenecek formun doldurulması suretiyle verilebilmesi (HMK m. 317/4), çekişmesiz yargı işlerinde de uygulanabilir.²³¹ Ancak bu hükümlerin varlığına rağmen, çekişmesiz yargıya başvuru dilekçesinin içermesi gereken hususların HMK m. 382 vd. hükümleri içerisinde başlı başına bir düzenlemeye kavuşturulması gerekmektedir. Bu hususlara anlaşmalı boşanma açısından bakıldığında ise, doktrinde çoğunluğun da kabul ettiği üzere birlikte başvurunun her iki eş tarafından imzalanan ortak bir dilekçeyle yapılabileceği tespit edilebilir. Ancak burada, birlikte başvurunun ne şekilde yapılacağına yanı sıra dilekçenin içeriği de önem taşımaktadır. Zira hali hazırda içerik bakımından basit yargılama usulü, niteliğine uygun düştüğü ölçüde değil; bilinen şekliyle yani özel bir “çekişmeli yargı” usulünü ifade eder şekilde uygulanmaktadır. Başka bir deyişle, eşlerin dilekçede davacı ve/veya davalı olarak yer almaları söz konusudur. Halbuki anlaşmalı boşanma bir çekişmesiz yargı işi olup, ortada bir dava yoktur.

Konuyla ilgili HMK düzenlemelerinin yanı sıra TMK m. 166/3’ün de belli hususlar bakımından yeniden ele alınması yerinde olacaktır. Nitekim bu düzenlemede medeni usul hukuku terminolojisinin özenli bir şekilde kullanılmadığı görülmektedir.²³² Halbuki söz konusu düzenlemede kullanılan kavramların, medeni usul hukukunun temel kavramları bakımından (örneği taraf) tereddütte yol açmaması gerekir. Özellikle de, “bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi” ibaresindeki “kabul” kavramı, HMK m. 308 anlamında davayı sona erdiren bir usul işlemi değildir. TMK m. 166/3 anlamındaki kabul, eşlerin boşanma yönündeki iradelerinin ortak olmasına yol açmakla birlikte, doğrudan boşanma

²³⁰ Ayrıca bkz. Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik m. 198.

²³¹ Kuru, 2015, s. 717; Aras, s. 97.

²³² Tutumlu, s. 1066.

hükmünün verilmesiyle yargılamayı sona erdirmez. Başka bir deyişle, buradaki kabulle anlaşmalı boşanmanın şartlarından sadece biri gerçekleşmiş olup; boşanmaya hükmolunması, düzenlemedeki diğer şartların da gerçekleşmesine bağlıdır. Dolayısıyla, söz konusu ibarenin “*bir eşin açtığı dava devam ederken diğer eşin de boşanmak istemesi*” şeklinde değiştirilmesi düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Akıntürk T/Ateş D, Türk Medeni Hukuku-Aile Hukuku İkinci Cilt., 23. Baskı, İstanbul 2021.
- Akil C, “Vesayete İlişkin Olanlar Dışında Türk Medeni Kanununda Yer Alan Çekişmesiz Yargı İşleri”, C.62, S.4, 2013, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss. 923-970.
- Akkan M, Pekcanıtez Usûl Medeni Usul Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017.
- Akkaya T, Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara 2017.
- Ansay S Ş, “Münazaasız (İhtilafsız) Kaza”, S. 2, Y. 1939, Adliye Ceridesi, ss. 258-262.
- Aras A, Çekişmesiz Yargıda Yargılama Usûlü, Ankara 2017.
- Arslan R/Yılmaz E/Taşpınar Ayvaz S/Hanağası E, Medeni Usul Hukuku, 7. Baskı, Ankara, 2021a.
- Arslan R/Yılmaz E/Taşpınar Ayvaz S/Hanağası E, İcra ve İflas Hukuku, 7. Baskı, Ankara, 2021b.
- Atalı M/Ermenek İ/Erdoğan E, Medenî Usûl Hukuku, 2. Baskı, Ankara, 2019.
- Atmaca Ülkü H, Anlaşmalı Boşanma Protokolü Nasıl Düzenlenir?, Ankara, 2021.
- Budak A C, “Prof. Dr. Baki Kuru'nun “Nizasız Kaza” İsimli Eserinden Beri Çekişmesiz Yargı Alanında Meydana Gelen Başlıca Değişiklikler”, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara, 2004, ss. 273-306.
- Budak A C/Karaaslan V, Medeni Usul Hukuku, 2. Baskı, Ankara, 2018.
- Çetinkaya M, “Para Alacaklarına İlişkin Geçici Hukuki Korumalar (Karar İncelemesi)”, S. 2, Y. 2014, İzmir Barosu Dergisi, ss. 12-44.
- Doğan İ, “Anlaşmalı Boşanma”, C. 81, S. 5, Y. 2007, İstanbul Barosu Dergisi, ss.1933-1943.
- Dural M/Öğüz T/Gümüş M A, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 11. Bası, İstanbul, 2016.
- Ermenek İ, Medeni Usul Hukukunda Davayı Kabul, Ankara, 2009.
- Gençcan Ö U, Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku, Ankara, 2013.
- Gürsoy K T, “Eşlerin Anlaşması Suretiyle Boşanma”, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı Cilt II, Ankara, 1977, ss. 127-163.
- Kılıçoğlu A, “Boşanma İle İlgili Olarak Medenî Kanunumuzda Yapılan Son Değişiklikler”, S. 3, Y. 1988, Ankara Barosu Dergisi, ss. 383-392.
- Kılıçoğlu A M, Aile Hukuku, Ankara, 2015.
- Kocayusufpaşaoğlu N, “Medeni Kanunun 3444 Sayılı Kanunla Değiştirilmiş 134. Maddesinin 3. ve 4. Fıkraları Çerçevesinde Açılan Boşanma

Davalarında Hakim Ayrılığa Hükmedebilir Mi ?”, Prof. Dr. İlhan E. Postacıoğlu’na Armağan, İstanbul, 1990, ss. 113-121.

Kuru B, Nizasız Kaza, Ankara, 1961.

Kuru B, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, Ankara, 2015.

Özdemir N, Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul, 2003.

Öztan B, “3444 Sayılı Kanunla Getirilen Değişiklikten Sonra Medeni Kanununun 134. Maddesi”, Prof. Dr. Haluk Tandoğan’ın Hatırasına Armağan, Ankara, 1990, ss. 111-137.

Öztan B, Aile Hukuku, 6. Bası, Ankara, 2015.

Özğür A İ, Boşanma, Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, 3. Baskı, Ankara, 2008.

Surlu M H, “Eşlerin Birlikte Başvurusuna Dayalı Anlaşmalı Boşanma İsteminin Medeni Usul Hukuku Açısından Anlamı Üzerine Bir İnceleme”, Prof. Dr. Turgut Akıntürk’e Armağan, İstanbul, 2008, ss. 741-756.

Tanrıver S, Medeni Usul Hukuku, C. I, Ankara, 2016.

Tekinay S S, Türk Aile Hukuku, 7. Baskı, İstanbul 1990.

Tutumlu M A, Teorik ve Pratik Boşanma Yargılaması Hukuku, C. I-II, 2. Baskı, Ankara, 2009.

Yalçinkaya N/Kaleli Ş, Boşanma Hukuku, Ankara, 1987.

Yetik N, Boşanma Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, 2. Baskı, Ankara, 2005.

Yılmaz E, Hukuk Sözlüğü, Genişletilmiş 8. Baskı, Ankara, 2004.

Yılmaz E, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Baskı, Ankara, 2013.